This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

M-2710

शिर्षक	ग्रंथकार	विषय	विस्तार (पुर्ण/ अपूर्ण)	टिकाकार	आकार	पृष्ठे	लिपी	सामग्री	Lines per page	Letters per line	Condition & age (शके/विक्रम संवत)
अध्यात्म रामायण अयोध्याकांड	—	धार्मिक	२७	—	9/9	50	संस्कृत	कागद	14	33	

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अरण्यकांड प्रारंभ

अरण्यकांड

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मेवाहाभ्येहि। आत्मपरात्मनोर्नीवेशयोर्मध्यगा अस्त्रयत्वविषयत्वाभ्यां संवक्ष्यामीत्येवमर्थः १३ दृष्ट्वा
चिंतननुशकुनाद्विधुकोविश्वासस्तत्राहअतएवमिति दंडकारण्येपूर्वमासीद्गुरवात्कृभयविघातेशकु
नमितिमर्थः १४ कल्हारशीतोत्पलकाद्विमुक्तंकाएकापुष्करिणीतत्रास्ते १५ साशोभमानातेदृश्यतेत्यर्थः १६ म

मामहंपश्चात्वमन्वेहिधनुर्धरः आवयोर्मध्यमासीतामायेवात्मपरात्मनोः १३ वक्ष्यामिरयसर्वत्रदृश्या
दृन् विघातेदंडकारण्येअतएवमरिंदम १४ इत्येवभाषमाणौतौजग्मतुःसार्धयोजनंततत्रैकापुष्क रि
ल्लारकुमुदोत्पलैः अंबुजैश्शीतलोदेनशोभमानांददृशतांतत्समीपमथोगत्वापीत्वातत्सलिलंशुभं १६
लिलाभ्याशीक्षणाद्धायामुपाश्रिताः ततोदद्दशुरायांतंमहासत्त्वंभयानकं १७ करालदंष्ट्रवदनंघोरमी
र्तिनिः वामांसेन्यस्तश्रुलाग्रग्रथितानेकमानुषं १८ भक्षयंतंगजाद्याघ्रमहिषंवनगोचरं ज्यारोपि
तः शरः
शूलमुद्यम्यवीत् १९ पश्यभ्रातर्महाकायोराक्षसोयमुपागतः आयांतमभिमुखंनोग्रेभी
दन २० सज्जीकृत्यधनुस्तिष्ठमाभैर्ननकनद्रिनिःसृत्यावाणमारायस्थितोरामश्चाचलः
नार्थंलक्ष्मणंज्ञानकीनदा अट्टहासंततःकृत्वाभीषयन्निदमब्रवीत् २२ कोयुवांवाणपात्र
रिणौ। मुनिवेषधरौवाल्यौस्त्रीसहायौसुदुर्मदौ २३
७ करालदंष्ट्रापुनर्वदनयस्यननवामसेवामस्कंधेन्यस्ताश्रुलाग्रेग्रास्थिना ग्रनेकमानु
हिषमिनिसमाहारंदंदः त्या आरोपिनायस्मिन्ननन् १९ अग्रेसंमुखदेशेवर्त्तमानो
णभयमावहनि त्यनेनना स्माकंभयमिनिध्यानिनं २० अचलश्चणमस्मिन्नरत्मन्वयः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नेनसुकरघ्नंवध्वनयनिमात्मानुरूपाहीस्त्रीवा २४ २५ २६. २७ २८ नीवितुमिच्छास्त्रियु
ायत्तनचेद्दृक्ष्यामीत्वन्वयः २९ ३० ३१ ३२ सधर्षइवेतिउरसवैनिभावः ३३ रुधिरोघेण

प्रविश्यकपलोपमौ। किमर्थमागतोघोरवनंव्यालनिषेवितं २४ श्रुत्वारक्षोवचोरामःक्रोधप
अहंरामस्त्वमेभ्रातालक्ष्मणोममसंमतः २५ एषासीतामम प्राणवल्लभाभवद्यमागताः पित्वा
क्षणार्थंभवाद्दशाद२६ श्रुत्वातद्रामवचनंमहद्हासमथाकरोत्। व्यादायवक्त्रंवाङ्मांश्रूलमादाय
मानेनानासिरामत्वंविराधंलोकविश्रुतंमद्भयान्मुनयः सर्वेत्यक्त्वावनमितोगताः २६ परिणीविनु
मस्कासीतांनिरायुधौ। पलायतंनचेच्छीघ्रंभक्षयामियुवामह २९ इत्युक्त्वाराक्षसःसीतामादायोमभिउ
रामश्चिक्षेरनद्भशरेणप्रहसन्निव ततः क्रोधपरीतात्माव्याद्यकिविकृतंमुखं। राममभ्यद्रवद्वीरम
परिधावतः परशुंविराधस्यनदृश्यतमिवाभवत ३२ ततःसर्पइवास्येनग्रसितुंरममापतत्ततोधर्चद्रा.बाणेन
परिधावतः परशुंविराधस्यनदृश्यतमिवाभवत ३२ ततःसर्पइवास्येनग्रसितुंरममापतत्ततोधर्चद्राका
नास्यमहच्छिरः ३३ चिक्षेरक्षधिरौघेणपपातधरणीतले। ततःसीतांसमालिंग्यप्रशंसंसुरसूत्तमं ३४
योनीदुरिविदेवगरोहिताःननन्दुश्चाप्सरोहृष्टानगुर्गधर्वकिन्नराः ३५ विराधकायान्निसृतंरक्षनिर्विभा
मलांबरंचेनःप्रतप्तचामीकरचारुभूषणंव्यदृश्यतामेघगनेरविर्यथा ३६ प्रणम्यरामंप्रणतार्त्तिहारि
होपरंहर्षणाकरं। प्रणम्यभूयः प्रणतामरंडवत्मपत्रसर्वार्त्तिहरंप्रसन्नधीः ३७
तलेपपातेत्यवदत्यः ३४ ३५ विराधकायान्निःसृतःनिशीथः विमलांबरंनिर्मलवस्त्रनेनावृतःचामीक
वप्रवाहस्यससारप्रवाहस्योपरिनाशोयस्मान्नहृणामारयावाकाकरमुक्तपत्तिस्थानप्रपन्नानाशरणाग
नानांसवपीडानाशक ३७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कारणकोपमूर्त्तिना ३८ मेकर्णयुटंत्वदीयंकथामृतंपानुमन्वयंविवक्षितार्थः सा
र्थः पिवारेशभाव आर्ष ३९ एवंमदंगतानसर्वभवदीयमेवास्तुभवत्सेवापरमेवास्वितार्थः ४ आत्मनिस्वस
स्मैसर्वज्ञानरत्नुसंधानवतेरत्नार्थ ४१ इदानीप्रार्थयतेमायेत्यादि ४ ४२ अशेषामादोषरूपा लोकेगुण
वा श्रीरामरामनीवरलक्ष्मनाक्षविद्याधरोहंविमलप्रकाशः दुर्वाससाकारणकोपमूर्त्तिनासं प्रः पुरासोद्यवि
द्या ३९ इतःपरंत्वच्चरणारविंदयोःस्मृतिःसदामेस्तुभवोपगंतये।त्वन्नामसंकीर्त्तनमेववाणीकरोतुमेक
यं ३९ कथामृतंपानुकरद्वयेनेपादरविंदार्चनमेवकुर्यात्।शिरश्चनेपारयुगंप्रणामंकरोतुनित्यंभवदीयमेव
म्भंभवतेविष्णुरज्ञानमूर्त्तये आत्मारामायरामायसीतारामायवेधसे ४१ प्रपन्नंपाहिमांरामरामया स्वामि
न्देवलोकंरघुश्रेष्ठमायामोहणोनुते ४२ इतिविज्ञापितस्तेनप्रसन्नोरघुनंदनः ददौवरंनरश्रीतोविरा
जितः ४३ गच्छविद्याधरशेषमायादोषगुणर्जिताः।त्वयामदर्शनात्सद्योमुक्तोज्ञानवतांवरः ४४
लोकेज्ञाताचेन्मुक्तिरधनः। अतस्त्वंभक्तिसंपन्नः परंयाहिममात्मया ४५ रामेणरक्षोनिधनंस
र्ववरदानमेवं।विद्याधरत्वंपुनरेवलेभ्यंदोषगुणज्ञेतिनरोखिलार्थान् ४६ इतिश्रीमदध्यात्म
रामायणेउमामहेश्वरसंवादे आरण्यकांडेप्रथमसर्गः १

मामदर्शनाज्जिताः अथत्वज्ञानवतांवरोभूत्वामुक्तोभविष्यसीतिशेषः ४४ परंमोक्षंमांहिप्रापयहि
तेननिधननेतस्यरक्षसःशापाद्विमुक्तिःकृतास्यैववरदानंचकृतंयत्तेनपुनरेवविद्याधरत्व
मर्थानेतिप्राप्नोति ४६ इतिश्रीमत्सकलगुणविपुलरणसमर्थत्यादिविरुदावलीविराज
स्पृहिरम्मनिवर्मणः पुत्रस्यश्रीरामवर्मणः कृतावध्यात्मरामायणसेतौ आरण्यकांडेप्रथ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ाः प्रणेमुः १३ १४ लक्ष्मणंशेषांशमित्यन्वयः १५ अनःभूमिदुःखहरणं पर्यन्वीर्णात्वात् आरौद्दोखणदिव
ाकुमर्हसि १६ सुमित्रासुतनानकीम्यांसहवनानिदृष्टमागच्छत्तदानदर्शनेसति १७ १८ अस्थिभूतानि अनिशुष्का
समाधिनः समाधिनाप्रमत्तानांतदर्शनेपलायनाद्यसमर्थानो अनएसमाधिरूप अप्रायत्वमिनिपाटेसमाधिनः
मूहंतंजानकीरामलक्ष्मणाः। प्रणेमुः सहसाभूमौमायामानुषरूपिणः १३ आशीर्भिरभिनंद्यायरर्मसर्वत्
चु- प्रांजलयूसंवेधनुर्वाणधरंहरिं १४ मेर्भीरावनाराणयजानोसित्रलक्ष्मणार्थिनः। जानीमस्त्वंहरिलक्ष्मीजान
नथा १५ शेषांशंशंखचक्रेडुभरनंसानुजंनथा। अश्वाद्दोऋषीणांत्वंदुखमोक्ष्मिहार्हसि १६ आगच्छयाम्
नानिवना निसर्वाणिरघुत्तमकमानाद्दष्टंसुमित्रासुतजानकीम्मा नेदाद्दयास्मासुदत्तभविष्य
विनापितोरामः कृतांतलिपुटेविभुः। जगौमुनिभिः सार्धंदृष्टंमुनिवना निसः १८ ११ शनित्रपतिनात्मनेका
नः। अस्थिभूतानिसर्वत्रणमोवचनंब्रवीत् १९ अस्थीनिकेषामेतानिकिमर्थंपतिनानिवेतमूषुर्मुनयो
मस्तकानिहि २० एक्षसेभक्षितानीशप्रमत्तानांसमाधिनः। अप्रापत्वमुनीनांतेपश्यतोनुचरंतिहि २१
नीनांसभयदैत्यसमन्वितं प्रनिहतामकरोद्रामोवधायाशेषरक्षसां २२ प्रज्यमानःसहानत्रमुनिभिर्वनवा
सहितोरामोलक्ष्मणेनसमन्वितः २३ उवासकतिचित्तत्रवर्षाणिरघुनंदनः एवंक्रमेणसेपश्यन्
न्विभुः २४ मुनीक्षणस्याश्रमंप्रागत्यरक्षानमृषिसंकुलं सर्वर्तुगुणसपन्नं सर्वकालसुखावहं २५
धीनामित्यर्थः अप्रापत्समाधिमागरूपंसमाधौहिभगवदेकरूपत्वाद्दक्षासिनास्कंदंतीतिभा
२१ २२ २३ २४ सर्वैऋतुगुणैसपन्नत्वादेवसर्वकालेसुखजनकं २५

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पुनः पुनर्दर्शछावतीलोचनेयस्यसः २६ हेभिरामपरमसुहरणमत्वमत्रचानापीहत्रसननंनव
त्रप्रमेरेशकालत्परिछेघशिवब्रह्मसमाश्रितचरणसंसारसमुद्रतरणेऽमलपोतरूपीपारोयस्यह
गणोत्तरणम किंचित्करमेवेतिभावः २७ सर्वजगतामगोचरोपित्वमलघुतोषःमुद्गलपिंडःशरीरतत्र
घाहंतावुद्धिस्तद्रूपपाशेनानुबद्धचित्तंयंस्तमात्रघत्नमायायासुतकलत्रगृहरूपंधकूपेनिमग्ननिरीक्ष
कार्यसुनीक्षणंस्वयमागतः। अगस्त्यशिष्योणमस्यमंत्रोपासनतत्परः २६ विधिवत्प्रजयामासभक्तुत्कटि
ः २७ सुनीक्षणउवाच। त्वन्मत्रजाप्यहमनंतगुणप्रमेयसीनापतेशिवविरिंचिसमाश्रितांघ्रेसंसारसिंधुतर
निपाहिरामाभिरामतानवहासरास २७ मामघसर्वजगतामविगोचररत्वंत्वान्मायायासुतकलत्रगृहां
नंनिरीक्ष्यमलमुद्गलपिंडमोहपाशानुबद्धहृदयंस्वयमागतोसि २८ त्वंसर्वभूतहृदयेषुसुप्तालयोपित्व
प्यविमुखेषुननोषिमायांत्वन्मत्रसाधनपरेष्वपयानिमाप्यासेवानुरूपफलदोसियथामहीपः २९ विश्व
लयसंस्थितिहेतुरेकस्त्वन्माययात्रिगुणयाविधिरीशविष्णुभासीशमोहिनधियाविविधाकृतिस्त्वंयद्वद्विः
त्रिगनोत्यनेकः ३० प्रसन्नतोघभवतश्चरणारविंदंपश्यामिरामतमसः परतस्थितस्यादृग्रूपनस्त्वमस
नाम विगोचरी पित्वन्मत्रप्रतहृदयेषुसरामप्रसन्नः ३१
सीत्माश्चर्यतकरुणावत्वत्माशयः २८ जाप्यनपरतक्षिमुखेषुयथामहीपोराजासेवानुरूपफलदंस्तथात्वमसी
स्वसरूपाहिहेतुस्त्वमेकएवत्रिगुणायामाययापाधिभूतयात्वमेवेधीरिनिर्ईशःशिवदनिविष्णुरिनिभासी
विधाकृतित्वतेनवध्यानदोप्रसिद्धमेवतेषांतथात्वतद्वैरमनेकत्वतवभिद्येवेत्याहयदितिः ३० नेमसः परतः
प्रधानचित्तेस्थितस्येत्यर्थः दृग्रूपस्यदृष्टेरित्यर्थः सार्वविभक्तिकस्तसिः प्रसन्नः दृग्विषयीभवसीतिशेष

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पस्मा पि छा रसरनि माया विडंवेन सा याव्य वहारेण कृस्म मन्मन ३२ नि यमसे विने नि नियमेन से विने
यम हङ्कार ध्वशरीरमिनि यावत। अनेने शरीरद्दृ मात्रज्ञ मस्त सू चिनं ३३ जानन्तु अन्यो योगिनर नि शेषः देशो
लाघ परिणा मनवरू पमछिन्न मित्यर्थः घने निचेतन मात्रस्व मित्यर्थः प्रत्यक्षन रनि ममनुप रिदृश्य मानेत्रै प्रीनि
नवरू पमहू पिणो षिमाया विडंवन कृनं सुमनु ष्यवे षाकं दर्पको टि सुभगं कमनीय वापं वाणं दयार्द्र हृदय
वक्त्रं ३२ सीतास मेत मज्ञि नंबर मप्रध ष्यं सोमि त्रिरणा नि यतसे विन पारपक्षं नी लोत्पल द्युनि मनेन गुरणं प्रशा
येय मनिशं प्रणा मामि रामं ३३ जानन्तु रणा मनवरू पम मशेष दे शकाला द्युपा धिर हिने घन चित्प्रका शो। प्रत्यक्ष
चर मेत देवरू पं विभा नुहृदयेन परं विकांक्षे ३४ इत्येवं स्तुवतस्तस्य रामस्तस्मिन मब्रवीत। मुने जाना मिते चित्तं
नासनान् ३५ अतो हमागतो द्रष्टु मछेनास साधनं। मन्मत्रोपासका लोके मामिव शरणंगनाः ३६ नि
गन्नाते षांदृश्यो हमन्वहं। स्तोत्रमेनेत्पठे द्यस्तु त्स्तनंम त्रियंसरा ३७ सइक्रिमें भवेत्तस्य तानंचवि मलं
नासनारे क्षविमुक्तो सीहसर्वतः ३८ देहांतेममसायुज्यंलभ्यसेनात्रसंशयः। गुहंनेदृष्ट मिछामित्यग
हं। किंचि त्कालंनत्रवस्तुं मनोमेत्वरयतले ३९ सुनीस्राणे पितथेत्याहश्वोगमिष्य सिराघव। अह
मिचिरा दृष्टोमहामुनिः ४० अगस्त्य भगनेमुनिनासमेनोएमः समीनः सहल स्मणेन। अगस्त्य सं भा
षे हस्यानुजमरिंदमयो ४१ इनि श्रीमदध्यात्मरणमायणेउमामहेश्वरस वादे आरण्य कांडेद्वितीं
सर्ग ३४ ३५ मदनेमद्रूक्रि विनेत्यर्थः नास्मसाधनंनास्मन्त्साधन मित्यर्थः नलोवश्यकारसः नरेवा
स्मिमिमंसद्रूक्रिसनीभक्रिर्भवेत ३८ ३९ चिरादृष्टोमया पीनि शेषः ४० अगस्त्य संभाषणो
पुत्करे छावन्मानस मस्यसरस्यर्थ ४१ इनि श्रीमदध्यात्मरणमापणो आरंण्य कांडेद्वितीयस र्गः २

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नेऽहूनामाऋषिः १ अगस्त्यमंत्रनदाश्रमं २ ३ रेवर्षिभिरिभिरिनिषेवितः ४ भगवान् आर्षः मुनि
यः ३ ४ ५ ६ व्याख्यानोराममंत्रार्थो येनुनप्रपयोमुनेः समीपमिनिशेषः ७ कांक्षमाणः
ननानलक्ष्मणेनचा अगस्त्यस्यानुजस्थानंमध्येनेसमपद्यत १ तेनसंपूजितः सम्यक्मुक्ता
परेघुः प्रातरुत्थायजग्मुस्तेगस्त्यमंडलं २ सर्वर्तुफलपुष्पाढ्यंनानामृगगणैर्युतं। पक्षिसंघैश्च
नंदनोपमं ३ ब्रह्मर्षिभिर्देवर्षिभिः सेवितंसततंमुनिभिः। सर्वतोलंकृतंतंसाक्षाद्ब्रह्मलोकमिवापरं
श्रमस्याथस्थित्वारामोब्रवीन्मुनिं। सुतीक्ष्णगच्छत्वंशीघ्रमागतंमांनिवेदय ५ अगस्त्यमुनिवर्यायसी
णेनच। महाप्रसादंदत्त्वोक्तासुतीक्ष्णः प्रययौगुरोः ५ आश्रमंत्वरयानत्रऋषिसंघसमावृतं। ३ पक्षि
कैर्विशेषेणसमायुतं ६ व्याख्यातंराममंत्रार्थंशिष्येभ्यश्चानिमंत्रितः दृष्ट्वागस्त्यंमुनिश्रेष्ठंसुतीक्ष्णः प्रययौ
वत्प्रणिपत्याहविनयावनतःसुधीः। रामोदाशरथिर्व्रह्मन्सीतयालक्ष्मणेनच। आगतोदर्शनार्थंतेवहि
ाजलिः ८ अगस्त्यउवाच। शीघ्रमानयभद्रंतेरामंमेहृदिस्थितं। तमेवध्यायमानोहंकांक्षमाणोत्रसंस्थितः
त्वपश्चात्स्थायमुनिभिः सहितोद्रुतं। अभ्यासंराघवंदृष्ट्वागत्वारामंमुदायुतः १० आगच्छरामभद्रंतेदिष्ट्यातें
ः प्रियानिधिर्मर्मेप्राप्तोस्यद्यमेसफलंदिनं ११ रामोपिमुनिमायांतंदृष्ट्वाहर्षसमाकुलः। सीतयालक्ष्मणो
तिनोभुवि १२ दृष्ट्वामुत्थाप्यमुनिराट्रामंपरिष्वंगभक्तितः न हात्रस्पर्शनाल्लाहादेनस्रवच्चैत्रजलाकुलः १३
तेकेनकरेणरघुनंदनो नगामस्वाश्रमंहृष्टोमनसामुनिपुंगवः १४ सुखोपविष्टंसंपूज्यपूजयावहुविस्त
९ १० ११ सीतयेत्यादेः सहेतिशेषः १२ नहात्रस्पर्शनाल्लाहेनस्रवद्यच्चैत्रजलेनाव्याकुलः १३ रघुनंद
नस्येत्यर्थः १४ वत्सेभोजैर्भोजयित्वेत्यर्थः १५

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मतवदर्शनाकांक्षीतप श्चरत्ननतदादिनत्कालमा भवसामीमन्वयः १८ अथभगवत्स्वरूपंदिशाम्यान्वीधपि
शंकावारणायभगवस्त्वेएवाहसहेः प्रागिनित्वमेकएवासीः निर्विकल्पः विकल्परूपसकलप्रपंचहीनः तत्रहे
कृनिरुपाध्यसंकल्पकरूपमोशयेत्यर्थः ननुकिंसर्वतोयाधिर्नास्त्येवेतिनेत्याह। त्वदितिन अस्त्येवसापरंतुस्वकल्पित
नासातत्त्वमनुपाकिंचिकल्पाशयः १९ अथसृष्टिमुपक्रमतेत्वामितित्वानिगुणमवसंतेपदासाशक्तिः स्वकल्पि
वामात्रेणेति। त्वत्सवध्यामात्मानमनुते नतुकदाचिदपित्वंसंकल्पमात्मानमनु येनोनिर्गुणमेवसुकंनदानामायाम
दिसमेकांतेएमंशशिनिमाननं। कृतांजलिहवावेदमगस्त्योभगवानूचिवान् १६ त्वदागमनमेवाहप्रतीक्षन्समव
सत्सीरैमुद्रांतेब्राह्मणाप्रार्थिनःपुरा १७ भूमेर्भाशयनुत्पर्थेरावणस्यवधायच नदादिदर्शनाकांक्षीनवरम
१८ वसामिमुनिभिःसार्धंत्वामेवयोचिंतयन्। सहेः प्रागेकवासीन्निर्विकल्पेनुपाधिकः त्वदाज्ञयात्वद्विष
यशक्तिरुच्यते १९ त्वामेवनिर्गुणशक्तिरूपेणनीनियदानरा। अव्याकृतमितिप्राहुर्वेदांतपरिनिष्ठिताः २० मूलप्र
कृतिप्राहुर्मायेतिकेचन। अविद्यासंस्तरिर्वेधइत्यादिवदुधोच्यते २१ त्वयासंक्षोभ्यमाणासामहत्तत्वंप्रसू
यते। महत्तत्वादहंकारस्त्वयासंबोधितादभूत २२

नस्यात्मरूपस्थायीनामानंतरायप्याह मूलप्रकृतिरित्यादिनदुष्टकपिलेनमूलकृतिरविकृतिरित्यादिना २१
मन्वाना अतएवत्वयासंक्षोभ्यमाणसंक्षोभ श्चात्मतत्कालीनसंबंधएवेतिबोधधर्ममहत्तत्वमितिसविका
रंयन्महानितिपदः ख्यातिर्लोकानां। जायतेसरेनिस्मृतेः निश्चयोः स्यासाधारणीवृत्तिः एतदभिमानि
नाहसर्वेषांस्वस्वबुद्धीरूपाप्रतिनियतोयाधर्म श्चास्यैमहत्तत्वस्यांशाः अस्यानेकबुद्धिः एतदभिमा
नीचोदितात्प्रेरितान्महत्तत्वादहंकारोभूत्सचाहममेतभिमानरत्तिकमंतः करणद्रव्यं अहंकारो
निकोमोक्षः अभिमानो अभिमानवृत्तिकइत्यर्थः २२

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

त्पादिकासकर्मक्रमेणयथाहमनेत्रहमावसनेयवादिकर्मक्रमेणकालसहकृतेननिर्यज्ञनुष्यदेवप्राप्तिउपाधिभेदेन
यमेवेत्पादरजोगुणतः ब्रूपोपाधेः जगतःसर्वकारणंसर्वस्मृजगतः कारणमित्यर्थः आर्षत्वात्समासः २७ अस्पल
त्तत्वमेवरजस्तमउपाधिकरत्यर्थः। एवंत्वन्मायायागुणभेदैः सत्वरजस्तमोभिरेवतत्तत्माधान्येनबुद्धिजाग्रदादियोग्
त्वेतदवस्थात्रयपरहिरण्यगर्भाह। नासाभिनिस्वप्नसुषुप्तोरभावात्तत्प्रतिहद्धिजाजायवदेस्थायाअप्पभावदनिभावः
नुष्याश्चकालकर्मक्रमेणतु। ॥ खंरजोगुणतोब्रह्मजगतः सर्वकारणः २७ सत्वाधिक्यात्त्वमेवास्मपालकः
पालयेहरजस्त्वमेवास्मत्बन्मायागुणभेदतः २८ जागुत्स्वप्नसुषुप्तावस्थात्रयोबुद्धिजागुणैः नासांविलक्षणेएम
णचिन्मयोव्ययः २९ सृष्टिलीलांयदाकर्त्तुमीहसेरघुनंदन। अंगीकरोषिमायांत्वंनरावेगुणवानिव ३० एमया
तिविद्याविद्येतिनेसदा। प्रवृत्तिमार्गनिरता अविद्यावशवर्त्तिनः निवृत्तिमार्गनिरतावेदांतार्थविचारकः ३१
नायेचतेवैविद्यामयास्मृताः। अविद्यावशगायेतुनित्यसंसारिणश्चते ३२ विद्याभ्यासरतायेतुनित्यसत्कर्मत
एवहि। लोकेत्वद्रनिरतात्वन्मत्रोपासकाश्चये। विद्यामूर्त्तिं वेत्तेषांनेतरेषांकदाचन ३३
लीलामिमुपलक्षणास्थित्यादेरपिपदारहस्तेइच्छासिनहामायामंगीकरोषितत्कल्पितनत्कृतसंबंधमत्यसेनहाव
वानिवभासिहृन्निशेष ३० नवमायैवसंसारस्थमोक्षस्थचरानेसमर्थेमाहरामेनिविद्यातत्वज्ञान अविद्यासंसा
र्कउ येत्ना। साविद्यापरमामुक्तेर्हेतुहेभूतासनानना। समारव धहेतुश्चसैवसर्वेश्वरेश्वरीहनि ३१ विद्यामायाः
रब्धकर्मनोविच्छेक्षपपुनः पुनस्तद्दनुसधानवंतेऽत्यर्थः ३२ घाप्राप्तावसाधारणेतुमाहलोकेरनि ३३

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वनत्वादिनिभावः अनिरेकमप्याहत्वङ्कीर्ति ३४ मङ्क्तिरेवकथामिनिवेत्तस्पा अपिकिंचिदुक्त
नरत्मस्याग्वनरनिशेषः स्वशिष्यविश्वासार्थमगवरग्वनरावनङ्कि- ३५ साधुस्वरूपज्ञानेएवनत्संग
माहसाधवरनिसमचित्ताः शत्रुमित्रयोगगद्वेषहीनचित्ताः अतएवनिस्पृहारागद्वेषकारणीभूतस्पृहा
पेक्षपुत्रवित्तादीछादानवहिरिंद्रियनिग्रहवंतः शांता अंतरिंद्रियोनः करणनिग्रहवंतः विगतेषणारसस्येव
संपन्नामुक्तासमुक्तएवनसशयः त्वङ्कथामृतहीनानांमोक्षः स्वप्नेपिनोभवेत ३५ किंगमवङ्कुनो
विङ्क्वीमिते। साधुसंगनिरेवात्रमोक्षहेतुरुदाहृता ३६ साधवः समचित्तायेनिस्पृहाविगतैषिणः हीनाः प्रशां
निरुद्धाखिलकामनाः३६ इष्टप्राप्तिविपत्योश्चसमासंगविवर्जिताः सन्मत्राखिलकर्मणाः सर्वदाब्रह्मनमराः ३७
संपन्नाः संतुष्टायेनकेनचित्। तत्संगमोभवेत्तर्हित्वत्कथाश्रवणेरतिः ३८ समुद्रेनिननोभक्तिस्त्वयिएवमसना
वुपन्नापांविज्ञानंविपुलंस्फुटं ३९ पहुंतिमुक्तिमार्गोयमाधश्चनुरसेवितः। तस्माद्राघवसङ्गस्त्वयिमेप्रेम
४० सदाभूयाद्धरेः संगस्त्वङ्कथासु विशेषतः। अघमेसफलंनन्मभवत्संदर्शनादभूत् ४१
धृन्नाखिलकामनारति ३६ इष्टेनिसमाः हर्षविषादरहिताः संगवर्जिताः दुःसंगरहिताः सम्पत्तेमादित्यक्तकाम्यनि
र्माणाः नरेवाहसर्वदाब्रह्मनत्पराः ३७ यमादयोयमनियमासप्राणायामप्रत्याहारध्यानधारणसमाधयोयोगशा
स्त्रहानेशोसंगमोभवेदात्कथाश्रवणेरतिः सदृढेनिश्चयः ३८ ननोभक्तिरवश्यममभूयान्नत्वथश्रमानस्यत्वि
स्त्रिविशेषःप्रेमात्मः तथाप्रेमेवनस्त्वत्तानस्फुरमेवोदेनीमन्वयः ३९ अपमाघोमुखश्चनुरैः कथतेसेविनो
ज्ञानहेराघवत्वपिप्रेमलक्षणसङ्गस्त्वमेसदाभूयान्नहेहरेत्वङ्कथासु विशेषतः सयोगोभूयादित्यनुषगः ४० ४१

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वभुवुः त्वत्प्रीतिरेवकृतनोसुरवमफलंसा चमराश्रमेआगमनात्वयाम।क्रीकृता ४२ ३ऋमेवार्थेभग्नेन
२ अथसर्वेहृष्टपर्षयनेसरेनि ४४ ४५ वाणत्रणीरोवाणपूर्णेत्रणीरो ४६ ४७ ४८ अशेषविरूपिमा
नवःसर्वेवभ्वुःसफलाःप्रभो ४२ दीर्घकालंमयानसमनन्यमनिनानपः।तस्यौहंतपसोएमफलंनवप
१सरामेसीतयासार्धंरहःस्थेवसएघवागछनः स्तिहनावापिस्मनिस्मानेसदात्वयि ४४ रनिस्तुत्वारमा
स्त्वेमुनिसत्तमः।दृष्टोवापमहेश्वरेणएमार्घेस्थापितंपुरा ४५ अस्यप्रोवाणत्रणीरोखड्गरत्नविभूषितः।जहि
रंभूतंरासससंघले ४६ पदृष्टेमवतीर्णोसिमाययामनुजाकृतिः३तो योजनयुग्मेतु पुण्यकाननमडितं ४७
वटीनाम्नाआश्रमोगोतमीतटेनेतवस्तत्रनेकालः शेषोरघुकुलोहहानत्रैववक्तुकार्याणिदेवानांकृतसत्पने ४८
स्यसुभाषितंवचःस्रोत्रंचतत्वार्थसमन्वितंविभुः मुनिंसमाभाष्यमुदान्वितोयचौप्रस्थितंमार्गमशेषविक्रियः
मद्ध्यात्मरामायणेउमामहेश्वरसंवादे आरण्यकाउत्तरीयश्चौत्रसर्गः ३ मार्गेव्रजन्ररक्षपशैलशृंगमि
नाथापुर्णरामः किमेनमिनिविस्मितः २ धनुरानयसौमित्रेराक्षसोयपुरस्थितः।इत्याहलक्ष्मणंरामोहनि
कं २ तच्छ्रुत्वारामवचनंगृध्रराड्मयपीडितः ३ वधार्होहंननेरामपितुःस्नेहाश्रियःसखा।जठापुर्णमभिद्रुते
गृध्रोहंप्रियकृत्तव ४
यो ४ इतिश्रीमद्ध्यात्मरामायणस्यटीकायाश्रीरामवर्मणः कृतसेतौ आरण्यकाउत्तरीयःसर्गः३
मार्गेनिरीक्ष्यदृष्ट्वाच किमेनमिनिविस्मित २ २ ३ ४

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कल्पनावदैकल्पिकंविनयाहित्वाहकंग्राह्यज्ञाननीतीवस्तुग्राह्यत्वेविकल्प इतियोगाचारोक्तविकल्परूपभ्रमंयथाशशशृंगादिय
नवतथाविशशृंगादिग्राह्यप्रयोगस्ततोबोधस्यभ्रमत्वेनठरेवस्वीयविषयव्यवहारः संसाररूपप्रपंचोज्ञानेनज्ञातेनश्यतीवृक्षवच्छाखा मी
ाऽपयोगितयावक्ष्यमाणास्यस्यानिनामनामात्रेणाऽक्रमतोऽदृश्यति। आहाविति २० तत्रमायास्वरूपमाह नत्वनीति-आत्मबुद्धिः
ः २१ यस्किल्पतेऽवस्तुभूतएवदृश्यतेऽथतादृशाशक्तिर्मत्वमायायाः दृश्यतिरूपेदृतिपूर्वमित्यनेनतयोरूपयोरनादित्वदृशी

वाच मृगवच्छ्यामितेवत्सगुह्यागुह्यतरंवरं यद्विज्ञानपरोज्ञात्वाघोवैकल्पिकंभ्रमं १९ आदौमायास्वरूपंतेवक्ष्यामि
ज्ञानस्यसाधनंपश्चात्तज्ज्ञानेविज्ञानसंयुते २० ज्ञेयंचपरमात्मानंयज्ज्ञात्वामुच्यतेभयात। अजात्मतिशरीरावात्मावु
धेत २१ यैवमायायतेवायोसंसारःपरिकल्पते रूपेहेतिश्चितेपूर्वमायायाकुलनस्य २२ विक्षेपावरणेतत्रप्रथ
ागात् लिंगाद्ब्रह्मपर्यंतस्थूलसूक्ष्मविभेदतः २३ अपांत्वखिलज्ञानेरूपमादत्तति इति। प्राययाकल्पितंविश्वंप्र
ले २४ रज्जोर्भुजंगवद्भ्रांत्याविचारेनास्तिकिंचन ग्रयतेदृश्यतेयद्यत्सत्यंतेवानरैः सदा २५ ॥ ॥ ॥

ीतत्राहविक्षेपावरणेइतिविक्षेपशक्तिरावरणशक्तिश्चेत्यर्थः प्रथमंविक्षेपरूपेलिंगमुक्तत्वमाद्यंयस्यतद्ब्रह्मतत्रस्वपर्य
यर्थः २२ परमादरणरूपतस्यान्त्यत्वमाह अखिलमिति सर्वज्ञानरूपावारकत्वात्तत्-आवरणात्मवहारणात्रेतिभावः
ज्ञगत्कल्पितवनीतत्राह परमात्मनीतिनरूपंचैतन्यमाछाद्यजगद्रूपरज्जुमित्यर्थः २४ तत्रदृष्टान्तमाहरज्जावि
घभुजगंकल्पयतिनदृष्टविचारेविचारज्ञेविज्ञानतत्त्वज्ञाने २५ ॥ ७ ॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यथास्वप्नेऽनंचसर्वमिथ्याजागरेनुभवान्नहनरेहएवेतिनस्पेवसर्वसंसारकारणकर्मोत्पादकत्वा
स्थूलदेहः अन्यथादेहाभावेनेपुत्रादयआत्मनः किंभवतिन किंभवीत्यर्थः तत्रसूक्ष्मस्थूलदेहौएकीकृ
पंचकंस्थूलदेहः अहंकारबुद्धिर्दशेंद्रियाणिचात्मनः। पंचतन्मात्राणिदशेत्येतावानलिंगात्मकोलि
चिदाभासरहितस्वविशेषणंचिदाभाससेअहमितिबुध्याविषयेंद्रियनरत्वं मूलप्रकृतित्वेश्वरेदे
मनउन्मत्तदेहक्षेत्रादिसंज्ञा २८ जीवः सएवपरमात्मा ३० अत्रजीवेपरमात्मनिचैतन्यमात्रमानाभावः २९
नत्सर्वंयथास्वप्नमनोरथौदेहएवहिसंसारवृक्षमूलंदृढंस्मृतं २६ तन्मूलः पुत्रदारादिबंधःकिंतेमया
स्थूलभूतानांपंचतन्मात्रपंचकं २७ अहंकारश्चबुद्धिश्चेंद्रियाणिदशचिदाभासोमनश्चैवमूलप्र
वेतन्मात्रमितिदेहंसमिधीयते २८ एतेविलक्षणोजीवः परमात्मानिरामयः तस्मात्जीवस्यविज्ञानेसाधना
मणं ३० जीवश्चपरमात्मत्वंपर्यायोनात्रभेदधीः। मान्यभावस्तथारंभहिंसादिपरिवर्जनं ३१ परस्वेपाहिंस
त्रावक्रोधनथा। मनोवाक्कायसद्भावसहृतेःपरिसेवनं ३२ वाक्चाभ्यंतरसंशुद्धिः स्थिरताक्रियादिषुमनो
दश्चविषयेषुनिरीहता ३३ निरहंकारताजन्मजराघालोचनंतथा। अशक्तिःस्नेहशून्यत्वंपुत्रदारधनादिषु
निहाराग्निमेनित्यंचित्तस्यासमनातथा। मयिसर्वात्मकेरामेत्यनन्यविषयामतिः ३५
परिछेदभावः अथनद्वितीयसाधनमाहदंमेत्यादि ३१ परेनिपरकलत्रेपादिर्निदादिरहितत्वंमनोवाक्का
प्रेमाणसद्गुरुसेवनं ३२ वाक्चाभ्यंतरसंशुद्धिः उक्तलक्षणेवसत्क्रियादिषुस्थिरता अवश्यकर्तव्यतावुद्धिः परानिहा
परस्वापकरणंवाकरुः परहिंसाकायरुः निरीहताऽलक्षाशहित्व ३३ जन्मजराघाचनपरेषांतदालोचन
पुत्रादिष्वसक्तिःत्वेवव्याख्यानलक्षणत्व ३४ चित्तस्यसमताहर्षविषादरहित्व अनन्यविषयान
न्मात्रविषया ३५

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

समूहः प्राकृतैः सांसारिकैः अरतिः अप्रीतिः २६ आत्मज्ञानतत्साधनेश्रवणादानुद्योगः आदरपूर्वकोयत्नः वेदान्तार्थात्मावि
विचारश्चविपर्ययः संसारः ३७ बुध्यादिभ्योविलक्षणाइत्यादिनिश्चयः ३८ येनज्ञानेनयथाशास्त्रंदृष्टिस्तत्साधनेतत्प्रभवेत्तेन
तेनचितंतिश्चयःतद्वैतंतत्यदासाक्षात्अनुभवेतनिर्विभासनपरिपाकेअपरोक्षमनुभवेत्तदाविज्ञानमित्युच्यते ३९ अथात्म
र्विभ्योवैलक्षण्यंदर्शयति आत्मेतिचिद्देवानंदरूपात्मकंयद्वेदितव्यंनदः सच्चिदानंदात्मकःबुध्यादिगुणाद्विभिन्नश्चमैरागादिभि

धारहितःशुद्धदेशनिषेधगम्यः प्राकृतैर्जनसंघैरश्रद्धरतिः सर्वदाभवेत ३६ आत्मज्ञानेसतीद्योगोवेदांतार्थावलोकने उक्तौ
नंविपरीतेविपर्ययः ३७ बुद्धिप्राणमनोदेहाहंकृतिभ्योविलक्षणाः चिदात्माहंनित्यशुद्धोबुद्ध एवेतिनिश्चयं ३८ येन
संवेदितज्ञानंनिश्चितंचमे विज्ञानंचतद्वैतंतत्साक्षादनुभवेद्यदा ३९ आत्मासर्वत्रपूर्णः सच्चिदानंदात्मकोव्ययः
क्षरहितःपरिणामादिवर्जितः ४० स्वप्रकाशोवेद्यादीनभासयन्नेनाहृतः एक एवाद्वितीयश्चतत्तज्ज्ञानाद्विलक्षणाः
णाः स्वप्रभोदृष्टाविज्ञानेनावगम्यते आचार्यशास्त्रोपदेशादेवतानिंपदाभवेत ४२ आत्मनोजीवपरयोर्मूलविघात
देवहि लीयतेकार्यकरणोः सहैवपरमात्मनि ४३

णामोरूपाज्ञरायतिस्तद्वर्जितः अस्मिदेनज्ञात्वभास्मत्वाहि ४० सएवसर्वभासकंब्रह्मेत्यादिश्रुतिमूलश्लोकाः ४१ स्वप्र
प्रभासकानपेक्षःदृष्टासर्वसाक्षीविज्ञानेनप्राणुक्तेनश्रवणम्मतविषयीत्रियतेतत्स्मृतिस्मृतिकारणमाहआचा
र्यादिशास्त्रोपदेशतीव्रपरयोरात्मनोर्यदैक्यज्ञानंतदपरोक्षानुभवः भवेततदैवमूलाविद्याकार्यस्थूलदे
हकरणविभिद्रियैः सहपरात्मनिलीयते ४२ ४३ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नपरमुक्तिरित्यर्थः। आत्मनः शुद्धस्वसर्वधोऽविद्याऽस्य हृस्यभेदरहितस्यैक्यज्ञानम
रः कठचामीकरन्यायेनगौणत्यर्थः। यथाकटस्थचामीकरंअन्यत्रान्विष्यनिनहृनदिनिवुध्या।
नाचिद्भेलक्ष्यतदिनिश्चयव्यवहारतिनहृनएवंज्ञानादिसहितंमेपरमात्मनोमोक्षस्वरूपंनेकथितंयाको
मस्वरूपमितिसर्थः मद्भक्तिर्विमुक्तोत्मानाभक्तेमहीनानं ५४ ५५ यथासनेत्राणमपिरात्रौपरंचो
क्तिरित्युक्तास्तुपचारोयमात्मनि। इंमोक्षस्वरूपंनेकथितंरघुनंदन ५४ ज्ञानविज्ञानवैराग्यसहितं
। किंत्वेतदुर्लभंमन्येमद्भक्तिर्विमुक्तात्मनां ५५ चक्षुष्मतामपियथाश्रौसम्यक्नदृश्यतेव्यक्तीपस २१
श्यतेसम्यगेवहि ५६ एवंमद्भक्तियुक्तानांमात्मासम्यक्प्रकाशते। मद्भक्तेः। कारणंकिंचिदहंस्यामिश्र
ः ५७ मद्भक्तसंगोमेसेवामद्भक्तानांनिरंतरं। एकाहश्रुपवासादिममपर्वानुमोदनं ५८ मत्कथाश्रव
आत्मानेसर्वदारनिंमत्पूजापरिनिष्ठाचममनामानुकीर्त्तनं ५९ एवंसतनयुक्तानांभक्तिरव्यभिचारि
र्थिसंजायतेनित्यंनरः किमत्रशिष्यते ६० अतोमद्भक्तियुक्तस्यतानंविज्ञानमेवच। विज्ञानंचभवे
नोमुक्तिर्मयाभुयात ६१ कथितंसर्वमेतत्तेनवप्रश्नानुसारतः अस्मिन्मनः समाधायः स्निहेत्सर्वमुक्तिर्मा
श्यतेनहृन्विषयेभवतिहीपसमेनानातुतेषात्तत्तद्विषयोभवति ६६ एवंभक्तियुक्तानांसम्यक्मत्मका
६७ अथप्रनितानानिर्भक्तिकारणान्याहमद्भक्तेनिमद्भक्तानानिरंतरंमित्यत्रसेवेत्यनुषज्यतेएकादश्युपवासा
नमित्यर्थः ममयाग्रिपर्वाणि उत्सवहिनानिएमनवप्यारीनितेषांयदनुमोदनंतत्सत्कारण ५८ परिनि
५९ तनोमद्भक्तेरधिकंज्ञानसाधनंकिमविष्यतेनकिमप्यस्तीत्यर्थः ६० तेरेवस्फुटमाह अतइति ६१ ६२

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ठलक्षणंधांतमित्यर्थः ५४ मम भक्तानांअतएव योगिनांमद्भक्तियोगवतांसुविमलंस्वांतंहृदयेयातेचतेविश्रांतात्मनश्चातिशयं
नयांमत्सेवायाभिरतंप्रीतियुतआत्मवित्तेषांविमलज्ञानरूपआत्मायेषांज्ञानविषयस्तत्राऽपतात्मज्ञानविषयेऽपमशु
र्यस्मिन्सतासेवनेनस्वधीस्तत्परस्तत्पर्थः तस्मान्निरामहृष्टोभवेत्आत्मनपरमार्थेनात्मज्ञातारंशमेगोविनामहृशंनष्टशोनेना
र्थः ५५ इतिश्रीमदध्यात्मरामायणेसप्तीकायारण्यसर्गेरामसीतासंवादेचतुर्थसर्गः ४ तस्मिन्काले महारावणराक्षसीकामरूपिणी विचचारमहासत्वा जनस्था
मिदंयत्नमद्भक्तिविमुखायहि मद्वंस्वप्रदातमपिनाहयापिप्रयत्नतः ५३ यद्दंतुपदेन्तिसंश्रद्धाभक्तिसमन्वितः श्रद्धानपर
विधयपरिमुच्यते ५४ भक्तानांममयोगीनांसुविमलस्वांतातिशुंतात्मानांमत्सेवाभिरतात्मानांविविमलज्ञानात्मनां
संगयःकुरुतेसरोधलनतिः सत्सेवनान्मधीर्मोक्षस्तत्परःस्थितोऽतनिशंहृष्टोभवेनमथा ५५ इतिश्रीमदध्यात्मरा
मायणेसप्तीकायारण्यसर्गेरामसीतासंवादेचतुर्थसर्गः ४ तस्मिन्काले महारावणराक्षसीकामरूपिणी विचारमहासत्वा जनस्था
ने १ एकदागोतमीतीरेसंचरब्राह्मःसमीतःपद्मवक्त्रांकुशांकांतिपदान्निगतीयुतेः२ हृद्याकामयरिताताम्राद्यसौंदर्य
वतीसाध्वीराघवस्यनिवेशनं ३ तत्रस्थैर्यमानाथंसीतयासहसंस्थिते कंदर्पसदृशंरामंहृद्याकामविमोहि
तं ४ राक्षसीराघवंप्राहकस्त्वंकः किमाश्रमेयुक्तोजनरावल्कलाधेः साध्वंकिंतेत्रसेवर ५ अहंअर्थनरवानामरा
क्षसीकामरूपिणी भगिनीराक्षसेंद्रस्यरावणास्यमहात्मनः ६
तहिक्रांतितयुक्तान्तित्यर्थः २ कामयरिताताम्राकामव्यासविताययतीतत्सदान्निपश्यतीतेनेवविधेनराघवा
किंनामाजनयावल्कलाद्येर्युतः आश्रमेकिंवशसीतिशोभः अत्रवासेनतेकिंसाध्यतद्वद ५ अथतत्रश्रवि
त्तमकुलत्वादिवबोधयितुस्वस्वरूपमाहाहमिति ६ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

सौ नं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सर्ववनमिति शेषः ७ ८ ९ नेकिंकृत्यमयाकार्यकरणीयंनहूहीत्यन्वयः १० गिरिकानने
नेषुचेत्यर्थः ११ अनयायनीसर्वथासंकुमशंक्याक्षणमप्यविभक्ताच १२ नरेहत्वेत्यिति १३

त्रावसाम्प्रतंत्रैवकानने। एतान्नंचमेसर्वंमुनिभ्यावसाम्यहं ७ त्वांनुवेदितुमिच्छामिवरमेवरनांवरा।ना
हमयोध्याधिपतेःसुतः ८ एषामेसुंदरीभार्यासीताजनकनंदिनी। सतुभ्रातास्कनीयान्मेलक्ष्मणोनीवसंद
त्यतेमयाग्रहिकार्यभुवनसुंदरि। इतिएमवचः श्रुत्वाकामार्त्तासात्रवीदिदं १० एहिरामयासार्धंरमस्वगि
कामार्त्तांहंनशक्नोमित्यक्तुंत्वांकमलेक्षणं ११ एमःसीतांकमलेक्षणपश्यन्तस्मितंमब्रवीत्। भार्यामेभैक षा
विघतेघनपायिनी १२ त्वंनुसापत्न्याःवेनकथंस्यास्यसिसुंदरि। वरोरुतेममभ्रातालक्ष्मणोनिवसुंदरः १३
रूपोभविताप्रियेतेनैवसंवरः। इत्युक्तालक्ष्मणंप्राहपतिर्मेभवसुंदर १४ भ्रातुरंतःपुरंस्कृत्यसंगच्छाम्योघमाचि
हराक्षसीघोरालक्ष्मणकाममोहिता १५ तामाहलक्ष्मणःसाध्वीरासोहंतस्यधीमतः रासीभविष्यसित्वंनुत
नरंकिं १६ तमेवगच्छभद्रंतेसनुएनाविलेक्षणः नछुत्वापुनरप्यागाद्राघवंद्रुमानसाक्रोधाद्रामकिमर्थं
एवानवस्थितः इदानीमेवतांसीतामक्षयामितवाग्रतः इत्युक्त्वाविकटाकारंजानकीमनुधावती। ततोरुमा
कुमारायपरिगृह्यतां १८ चिछेदकर्णौनासांचलक्ष्मणोलघुविक्रमः ततोघोरध्वनिंकृत्वारुधिरार्द्रवपुर्हतं २०
चरगिरिकानने इतिशेषः १५ सगच्छावःमिथुनाभवप्राप्नुवः १५ १६ १७ क्रोधात्स्वरन्हिनिशेषः किमवद
अनवस्थितः सत्येवचसीनिशेषः नाघपत्नीत्यामामेवंभ्रातमयासीनामितिशेष १८ नापरिगृह्यत्वा १९ २०

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सताऽत्यर्थः ५३ ५४ ५५ रघुत्रमंमायया मोहयित्वानंप्राप्तसेऽत्यर्थः ५६ तत श्रुत्वा रावणवाक्यसक्रौर्वाक्यैराश्वासनवाक्यैरो
धीमाश्वासयत्स्वगृहंप्रविवेशोत्तमत्वयः ५७ नक्षानाप्रीतः शोकावेशाऽऊर्ध्वमेव पुनराह भ्रातेनिर्बलशरीरवीर्यमारबलरयोहकारः ५८
रावलोद्यैःवानरबलसमूहैःदुर्हशोनबलशा ५९ अतः अन्यराज्याहारमामहत्तरराज्यप्राप्तेः ६० भक्त्याऽनअल्पकालकृतपा
नवर्षैर्वराक्षसाभीमविक्रमाः यदि रामोमनः कुर्यात्त्रैलोक्यनिर्जितः ६३ भस्मीकुर्यान्नसंदेहइति भातिममप्रभो यदिसानवभार्या
लेतवजीवितं ५४ अतोपतस्वराज्ञेऽयथातेवज्ञेभाभवेत् सीताराजीवपत्राक्षीसर्वलोकैकसुंदरी ५५ साक्षात्रामस्यपुरतः
वंनक्षमप्रभो मायया मोहयित्वातु प्राप्तसेतारघुत्तमं ५६ श्रुत्वातत्सक्तवाक्यैश्चदानमानादिभिस्तथा आश्वासयभगि
प्रविवेशस्वकमरहं तत्रचिंतापरोभूत्वा निशारात्रौनलब्धवान ५७ एकेनरामेणाकथंमनुष्यमात्रेणानष्टःसबलःखरोमे
यंमेबलवीर्यंसर्वंविनष्टोबतराघवेण ५८ यद्यानरामोमनुष्यरेणोमांहंतुर्यमिः सबलंबलोद्यैः संप्रार्थितोयेदुर्हि
नष्यरूपोधरघोः कुलेभत ५९ वधोयदिस्यात्परमान्नाहंवैकुण्ठंत्यंपरिपालयेहं नोवेदिरक्षसराज्यमेवभोक्ष्येचिरंराम
६० इत्थंविचिंत्यबलराक्षसेशोरामंविदित्वापरमेश्वरंहरिं विरोधबुद्ध्यैवहरिं प्रयाम्युतनभक्त्याभगवन्प्रसीदेतु ६१
मात्मरामायशोऽमानहेश्वरसंवादेत्रारण्यकांडेपंचमसर्गः ५ विचिंत्येवंतिशायासंप्रभातेरथमास्थितः रावणोमन
श्चित्सबुद्धिमान् १ ययौमारीचमहनंपरपारमुरुव्रतः मारीचस्तत्रमुनिवज्ञरावलक्षधारकः २ ध्यायन्हरिंपरात्मा
निर्गुणंगुणाभासकं समाधिविरमेपथप्रावणागरुमागतं ३

मान्नमर्त्यमहात्मनप्रापयेन्न ६१ इतिश्रीमदध्यात्मरामायणारण्यकांडेरामवर्म्मणः कृतौसंतोत्रारंण्यकांडेष
ष्ठःसर्गःरावणोनरामतोमृत्युरूपं १ २ गुणाः प्रकृतिकाःयोगिनोद्वासकं ३ ॥ ७ ॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

गमृगरूपंधृत्वेतिशेषः १९ २० तेनशरेणाऽर्जितंरामनामरागमनतिश्चयेनतिर्मथ २१ यद्दत्तुभोगसमूहसाधनंततोयिनी तभीत
वद्रामभावयेत्तदेवोपदर्शयतिराजतिरेकवत्त्वेनभोगसाधनामध्येछात्रवणोरामप्रेमुः सघवेत्सखा ग्रहविमुञ्चेत्सन्वयः
जनमित्यर्थः २२ मनोगमनशक्तयावास्थकार्यपरित्यज्यनिद्रणोपिरामभेवचिंतयन् स्वपेत्स्वपरस्मेपरमपि २३ तदास्वप्र
राघवस्वाप्नृत्तानविषयराघवपश्यवेद्बोधितोविगतनिद्रआस्थित आसनेभवेयमितिशेषः राघवप्रत्याग्रहविमुञ्चेत्सन्वयः
मत्वानरेवाहरामेपरमामिसर्वतः १८ इंकेपिपुनरस्महंवनेस्ववैरमनुचिंतयन्हरिर्लीलयाभूमौरूपमेकदाधारयौ बहुभिरा
मर्मैः राघवंजनकजासमन्वितंत्वस्मरोनसहितंत्वरान्वितः आगतोहमयहतुमुद्यतोमाविलोक्यशरमेकमाशुपत्र २०
हरयोहमुद्यनराक्षसेऽपतितोस्मि सागरेतत्रभवन्महद्भिदं समाश्रितः स्थानमर्जितमिहैभयार्दितः २१ रामभेव सततंविभा
वेभीतस्वभोगराशितः राजरत्नरमणीरथादिकंश्रेत्र योर्थरिगतंभयंभवेत २२ रामआगतइहेतिशोकयावास्थकार्यमपि
निद्रयापरिहतोयदास्वपेद्रामभेवमनसानुचिंतयन् २३ स्वप्नदृष्टिगतराघवंतदाबोधितोविगतनिद्रआस्थितःतद्वा
चायहंराघवंप्रतिग्रहंप्रयाहिभो २४ रक्षराभसकुलविराधतेत्स्मतोसकलमेवभःकुलमपतिराघवेतद्धिवधे २५ विरोधमतिविरोधसं
रात्मनिराधवे २५ स्वस्यविरोधमतिंभक्तिंतःपरमकारुणीकोरघुनंदनः अहमशेषमिहमुनिवाक्यतोरणु
श्वरः २६ ब्रह्मणार्थितऽवाचतहरिःकिंतवेप्सितमहंकरवाणितत। ब्रह्मणोक्तमरविंदलोचनंतंप्रयाहिभुविमानुषे
धृत्वेतिशेष २७ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

त्वंत्वाप्यंजसाशीघ्रमेव २८ ५८ ३० समःसकल्पश्छायस्यसः एघवान्।एघवंवूचपि
प्राप्योनैसीशीघ्रंनेसनिहवीराहंपरमपदप्राप्स्यामि ३२ अतोत्तिष्ठ अत्तिउत्तिष्ठसेधिरर्ष ३३
श्रेमेसुखनिष्टेमन्वयः ३४ १५ भंवार्णवान्मुन्नोभविष्यामिनिशेषः ३६ एमान्मरणमेवसम्यगि
धमंजसाजहिरिपुंदशकधरंहेमेतोन्मानुषोरामः साक्षान्नारायणोव्ययः।मायामानुषवेषेणवनं
तोनिर्मयं २८ भूमारहरणार्थायगच्छतानरहंसुखं। श्रुत्वामारीचवचनैरावणः प्रत्यभाषत २९ य
रामः प्रार्थितोब्रह्मणाकिलंमांहंनुमानुषोभूत्वायुद्धेसमागतः ३० करिष्यतिचिरेवसम्संक
अतोहंयत्नतःसीतामानेष्यामिचरेणघवान् ३१ वधेप्राप्तेरणेवीरंप्राप्स्यामिपरमंपदं एवमुक्त्वासीतांप्र
र्मयः ३२ अतोत्तिष्ठमहाभागविचित्रमृगरूपधक्। एमंसलक्ष्मणंशीघ्रमाश्रमान्निहरंतः ३३ आरुह्यग
ोघ्रंसुखंनिष्टमयापुरा। अतः परंचेघल्किंविद्वाषसेमद्विधीघेणं ३५ हनिष्यामिसानेनत्वामत्रैवनसंश
रीचीवचनेश्रुत्वास्वात्मन्येवानुचिंतयन् ३५ परिमांरघवोहमात्रहामुक्तोभवार्णवात् मोहमाघरिवेदुष्टस्तदा
ोध्रुवं ३६ इतिनिश्चित्यमरणंरणमाद्रुत्यायवेगतः अब्रवीद्रावणंएनंकरोर्म्यंतंनवत्रभो ३७ इत्युक्त्वारथमास्थ्या
मा श्रमंप्रति। शुक्लंगोनरखोमनौद्वौप्यविंदुकः ३८ रत्नश्रृंगोमणिखुरोनीलरत्नविलोचनः। विद्युत्प्रभो
स्योक्त्वारवेनांतरे ३९ रामाश्रमपरस्थांनेसीतादृष्टिपथेस्थितं ४० क्षणंचधावमवनिष्टेक्षणंसमीप
तोभयावृत्तः एवंसमायामृगवेषरूपधक्त्वासीतापरिमोहयन्खलः ४१ इतिश्रीमद्ध्यात्मरामायणेउमा
महेश्वरसंवादे आरण्यकांडेषष्ठःसर्गः ६
३७ गतोमारीचिरावरणेजाबूनदंसुवर्ण ३८ विमुग्धसुदरमास्यस्यसः ३९ ४० पुनर्भयावृत्तःपत्नापितदनिशे
श्रीमद्ध्यात्मरामायणस्यटीकायां श्रीरामवर्मणः कृतौ सेतौ आरण्यकांडेषष्ठःसर्गः ६

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ाकारांतवाकरस्वाकारोयमाश्रमं स्थापयित्वावहिरितिद्वयः २ ३ ४ ५ ६ अयंसुरंगीर्थोमृगक्रीडामृगोभवतित्यन्व १ मा
ोरः ८ अवहितभावधानमृगरूपधरायमारीचवनमृगेचनमंहेोऽनर्थतुरेशेनभागाः एवभूतोमृगः कतोनकुत्रापित्य
त्रतोहमित्यादिर्गमिष्यामीत्यादैः ११ जगदाकृतिः जगदुपेक्षापरिणामप्रमात्रा १२ हरिः रामः इतिस्वमाक्षवचः समंकेतुमारीचज्ञा
पितत्सर्वंतात्वारावणचेष्टितोऽवाचसीतामेकांतेमृगयाज्ञानकीमक्षचः १ रावणोभिक्षुरूपेणाश्रमंप्रविश्यतिनेतिकं त्वंद्या
ारं स्थापयित्वोट जेविश्र २ अन्तावहपपत्पेरावर्वेतिहमप्रमाणया रावणस्ववधंतेमाभूर्ववत्साम्यमेशुभे ३ कृत्वारा
ा च सापितत्रतथाकरोत् मायासीतांवहिःस्थाप्यस्वयमंतर्धेनले ४ मायासीतातदायपुत्रमृगमायाविनिर्मितोरम
भेत्यशोवाचविनयान्विता ५ यश्परामरमृगचित्रकनकैरत्नभूषितं विचित्रद्विजभिर्युक्तंचरंतमकुतोभयं ६ वध्वारेहिमम
भवतुसुरः तिष्ठेतिधनुरादायगच्छनलक्ष्मणमब्रवीत ७ रक्षत्वमपियत्नेनसीतांमत्रारावस्त्रभो मायिनः प्रतिविदिते
दर्शनाः ८ अतोत्रावहितः साध्वीरक्षसीतांमतिंहितां लक्ष्मणोरामभद्रेरेवायंमृगरूपधक् र मारीचोत्रनसंदे
गः कृतः श्रीरामउवाच यदिमारीचस्वायंतदाहत्वंनसंशयः मृगश्चेदानविष्यामि सीताविश्रामहेनवे १० गमि
ष्यानयिष्यामिमत्वरः त्वंप्रयत्नेनमेतिष्ठसीतासंरक्षणोद्यतः ११ इत्युक्त्वाप्रययौरामेमायामृगमनुव्रतः मायाय
ीजगदाकृतिः १२ निर्विकारश्चिरात्मापिरूपंरूपविवर्जनं भक्तानुकंपीभगवानितिसत्यवचोहरिः १३
सीताप्रियरूपमर्थमुरिरूपमृगयोत्रतुयाविस्मर्थः अवमारीचमरामान्मरणं श्रेयइतिजानतः स्वामिन्नेमव
मस्तमनोरथंमुरयितुरावणस्वरूपवैविचारेणनिर्णीतभक्तस्वमनोरथपूरयितत्परतुकृपयामनइतिताप्यं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

१८ रामवद्वाचारामवाक्यतुल्यत्वाच्च १९ सचभगवत्सायुज्यप्राप्तस्त्याज्यहितिनपश्यन्तेनहतोसरः सापु
भतशेषः २० तरेवस्पृहमाहतरेहाहितस्मरामप्रवेशहस्त्वरेवाः परंविस्मयंश्राश्चर्ययुः रामप्रहिमा
रेवाहकिमितिकिंप्राप्तः किफलप्राप्तः २२ रामभयारेवसर्वगहाहिकपरित्यज्यपूर्वमविरामंस्मरन्स्थित इतिशेषः

र्थायजानन्नपिमरायथो अन्यथापूर्वकामस्मरामस्मविहितात्मनः १५ मरोगावास्त्रियावापिकिंकार्यपरमा
रपतेभ्याम्नेक्षराधावतिलीयते २५ हृपतेवचनतोऽरारेवरामप्रपाहरत् १६ ततोरामोविविक्षरराक्षसोयमिति
धसाधशरमादायराक्षसंमरगरुविरा।वपातरुधिराक्तास्योग्राचिः पुवेरूपधरं २८ हारुतोस्मिहनाबाहोत्राहि
ोऽनुक्तारामवधावोर्यवातरुधिराप्लुतः २९ यन्नामाप्तोपिमरणोस्मरत्यात्मामसानुयात्। किमुताहरिप
वनिहतोसुरः २० तेहाऽस्थितेजः सर्वलोकस्यपश्यतः रामेवाविशन्तः रामप्रेवादिशद्वादि स्मयंपरंसंययुः २१
त्वा किंप्राप्तःपातकीमुनिर्हिंसकः त्रयवारंघवस्मायंमहिमानात्रमेशयः २२ रामवारोनमेंविदुः सर्वरामप्रतुस्त
र्वंयरित्यस्मरहविचारिकंचयत् २३ हरिरामसर्वोत्वानिर्हृताशेषकल्मषः त्रेतेरामेरानिहतेः पूर्वन्रामंवापमः
वारास्रसोवापिपापीवाधार्मिकोपिवात्यन्यत्रेवंरामंस्मत्वायातियं यं २५ इतिहतेयोन्यमाभा
वंययुः रामरूचितयात्रामस्मियमाणासुराधमः २६ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

तस्मतिहरीकृतःशेषपापोतेरामेरानिहतेरामपश्यन्नरामंवप्रापत्रत्रत्रभागरूपमेववैरापाद्विज्ञानंसकलमुक्ति राम
कजातमितिसचित्सुखमतयेतत्वेसर्वसाधनमितिमतम २४ २५ २६ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ११

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कमर्थमतः किंनु वक्ष्यामि भवेत् २७ २८ भीतामीतेवेत्यर्थः यद्वास्मामायासीता हास्तन्मायया वैदेहीवत्सीमितिः २९ ननु रा
स्यभयत्नेशोभावात्तत्किंनुस्त्रियमारणात्सरक्षसेरवचः तदेवाहरामइति ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ स्यामाहुश्यामान्तनव

रोतिमहाकायमनुकुर्वन्नमारकिं श्रुत्वामहाकायस्यदृशंवाक्यंसीतापिकिंभवेत् २७ इतिचिंतापरीतात्मारामोदूरात्सुवर्त्त
नंराक्षसंतंश्रुत्वामारीचस्यरुरावनः २८ भीतातिदुःखभैरवंविस्तालक्ष्मणंत्विदमब्रवीत गच्छलक्ष्मणवेगेनभ्राजते
दतः २९ हालक्ष्मणेतिवचनंभ्रातुस्तेनश्रुतंयदि किंतामाहलक्ष्मणेविरमवाक्यंनतद्भवेत् ३० यःकश्चिद्राक्षसोरेवि
तरोब्रवीद्वचः रामस्त्रैलोक्यमपियः कुद्धोनाप्नोतिक्षणात् ३१ सकथंदीनभावंतेरामोप्यमरपूजितः कुद्धस्तस्त्र
लोक्यसीतावा मविलोचना ३२ प्राहलक्ष्मणइत्युक्त्वैश्रुत्वैतन्मिथ्यासिप्रेषितोभरतेनैवरामस्याप्राभिकाक्षिणा ३३
गतोमित्ररामस्यनाशेषस्थिते तप्राप्यसेत्वमामधयशप्रार्थिस्त्रीम्मह ३४ नजानातीदृशंरामस्त्वोभार्यहि र
हरेणस्पृशा मित्वावाभरेमेववा ३५ इतुक्तावध्यमानासात्ववाहुभ्यांरुरोहतद्धत्वालक्ष्मणकरोपिधा
यितः ३६ नामेवभाषसेवंविधिक्त्वानाशमुपैष्यसि इत्युक्तावनदेवीव्यःसैरंध्रीजनकात्मजा ३७ ययोदुःखा म
मेवशनैशनैः ततोरामंसमालोक्यरावणोभिक्षुरूपधृक् सीतासमीपमागम्य २६ कामार्त्तः सीतामब्रवी
त्सुभक्षितः ३८ तंकोमलफलादीनिदत्वात्वागतमब्रवीत मुनेभुङ्क्ष्वफलानीतिविप्रमत्वयथासुख ४०
रोत्वारोपिधायदृशंपापमेवावहतीतिनस्मरवरायोग्यत्वात्करापिधानं ३६ नाशमदर्शनं ३७ ३८
३९ ४०

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तिशेष ४१ ततः स्वहृन्नादं श्रवणानंतरं ४२ ४३ ४४ ४५ त्वापुरंस्वनगरंलंकरूपेनेनुमाग
तेयस्मात्तरणेभाषसेततोएघवान्नाशमेष्यसि ४८ सहानुजोएम आगमिष्यतीमत्त्वयः हरेः सि
गमिष्यतिनेप्रियं। करिष्यतिविशेषेणनिहत्वंयहिरोचते ४१ मि स्फुरुवाच। काम्रत्वकमलपत्राक्षी
नघे। किमर्थमत्रसेवासोवनेरण्यसेविते ४२ ब्रूहिभद्रेततः सर्वंस्वरूपंतांनिवेदय। सीतोवाच। अपो
ः श्रीमान्रराजादशरथोमहान्। तस्यज्येष्ठःसुतोएमः सर्वलक्ष्मणलक्षितः ४३ तस्याहंधर्मतः पत्नीसीता
दनीतस्यभ्रातानाकनीया स्रुलक्ष्मणोभ्रातृवत्सलः ४४ पितुरादेशपुरस्कृत्यहंकेवलमागतः चतुर्दशस
नुत्तानुमिछामितेवद ४६ मि स्फुरुवाच। योलस्यतनयोहेतुरावणोएरक्षसाधिपः त्वत्कामपरितप्तोहंत्वांनेतु
ागतः ४६ मुनिवेषेणरामेणकिंकरिष्यसिमांभज। भुंक्ष्वभोगान्मयासार्धंत्यजदुःखंवनोद्भवं ४७ श्रुत्वातद
ीनाकिंचिदुवाचतं। यद्येवंभाषसेमात्वंनाशमेष्यसिराघवात् ४८ आगमिष्यतिरामोपिलक्ष्मणेनसानु
ांकोधवर्षपितुंशक्रोहरेर्भार्यांशशोचयन् ४९ रामवाणैर्विभिन्नस्त्वंपतिष्यसिमहीतले। इतिसीतावचः श्रुत्वा
ः क्रोधमूर्छितः ५० स्वरूपंदर्शयामासमहापर्वतसन्निभं। दशास्यंविंशतिभुजंकालमेघसमद्युतिं ५१ तंद
ष्यश्वभूतानिवत्रस्तानितोविरार्यधरणीनखैरूत्खनबाहुभिः ५२ तोलयित्वारथेक्षिप्त्वापयोक्षिप्रवि
ारामहालक्ष्मणेतिरुदतीजनकात्मजा ५३ मयाक्षिप्तमनारीनापश्यन्निभुवमेवसा। श्रुत्वातत्क्रोशितं
ायाः पक्षिसत्तमः। जटायुरुत्थितः शीघ्रंनगेगगनगोक्तीक्ष्णतुंडकः निहनिहेतिततंप्राहरोगछसिममाग्रतः
स्रुद्रुमगः ४८ ५० ५१ ततरावणस्वरूपनरवेधरणीविदार्यभस्मवक्षायाम्बालयित्वातुमशान्त्वात्वाहुभि
ः सकाशादुहृत्वा ५२ तोपित्वाघाहुभ्यामारमनुमाय ५३ पश्यतीआसादितिशेषः ५४ ५५

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

...पित्वाशुनकइवलोकनाथस्मरामस्वभार्याहृत्वामम्राघ्रतःकोगछतीत्यन्वयः ५६ ५७ ५८ ॥ अमरथेनमायाकल्पितेन
...स्थितिशेषः ५९ क्रोशतीसीतामानयपश्यमिमांकिनयपश्यसीत्यर्थः एवंविलप्यपेतिशोकः ६० ६१ ६२ ॥ जगामरावणाइति
...मरणादिकंविमुच्यउत्तरीयार्धखंडेनवाशमायकथयतितिपवतेविश्वेय ॥ तेनस्त्रीवरी त्रपाशाकवकेव्याप्तमचिता

...कनाथस्वभार्यामूस्याहनालयातांशुनकोमंत्रसंतंवपुरोडाशमिवाध्वरे ५८ इतुक्तातीक्ष्णदंष्ट्रेनचरणायामासमध्यं।
...स्याद्राघ्रोयामासतद्वतः ५७ ततः सीतांपरित्यज्यरावणःखड्गमादेविछेदयक्षौसामर्थंपक्षिराजस्वधीमतः
...छेदेराप्रारोनभविपक्षिराट्पुनरप्यरथेनाशुसीतामारायरावणः ५८ क्रोशंतीरामरामेतित्रातारंनाधिगछति।
...नाथमंतपश्यमिदुःखितां ६० रक्षसांनीयमानांस्वांभार्यांमोर्यराघवः हालक्ष्मणहाभ्रात्रास्मिमपराधिनीं ६१
...कृतंत्वमेक्षसेतुर्मक्षिदेवर इत्येवंक्रोशमानांतांरामागमनशंकया ६२ ॥ जगामवायुवेगेनसीतामारामत्वरःक्रिय
...तीतापश्यद्धोमुखी ६३ पर्वताग्रेस्थितान्पंचवानराञ्चारिज्ञाननाउत्तरीयार्धखंडेनदिव्याभरणादिकं ६४
...प्रायकश्चयंवितिपर्वते। ततःसमुद्रमुल्लंघ्यलंकागत्वारावणः ६५ स्वांतःपुरेरहस्थितामशोकवनिकेक्षिप
...तामात्वध्यानुपालयत ६६ कृतातिदीनयपरिकर्मवर्जिताङ्गेनशोकदुःखेनातिविकला। हारार्मतिवि
...राक्षसंहरमध्ये ६७ इतिश्रीमद्रामायणेरामरुद्रेश्वरसवाईश्रीरावणकाऽसप्तमः सर्गः ७

...६५ ॥ अनुपालयत ॥ अन्वापालयदित्यर्थः ॥ आऽभाव ॥ आर्यः ६६ परिकर्मशरीरसंस्कारादिः ६७
...रावणकाऽश्रीरामवधरामकृतौसेतोसप्तमसर्गः ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पेतल्लक्ष्मणमित्यर्थं १ स्वात्मनिस्वचित्ते २ ननुलक्ष्मणोपघ्नन्नजानतिनयापित्वज्ञाना
श्लोकफलमाहात्म्यघ्नमिति ४ असुरालयंलंकां ५ नीत्वाप्राप्य अयोध्यामानागन्ताएनंकि
लक्ष्मणप्रार्थितोहमनुष्यभावेनजानोस्मिएववचनंद्रावसरस्मरणायैवनरनिभावः ६ नमुरावणवधो
जातसंकामरूपिणं। प्रतस्थेस्वाश्रमंगंतुंततोदूराद्दर्शतं १ आयांतंलक्ष्मणंरामोमुखेनपरिशुष्म
यामासस्वात्मन्येवमहामतिः २ नैंगास्तन्नजानातिमायासीतामयाहृता। हत्वाम्लेनंवधिष्यामि
रुतोषा ३ यद्यहंविरतोभ्रात्रास्त्रहंसीस्यास्यामिमंहरे। नरास्मकोठीनांवधोपायःकथंभवेत् ४
नांदुःखसंतप्तः कामुकोयथा।नराक्रमेणनुचिन्वंसीतांयास्येसुरालयं।एवंरामंसकुलंहत्वासीता
मांपुनः ५ मयैवस्थापितांनीत्वापाताळोध्यामनद्रितः अहंमनुष्यभावेनजानोस्मिन्नलक्ष्मणार्थितः ६ मनु
पन्नः।किंचित्कालंवसाम्यिकी। ततोमायामनुष्यस्यचरितंमेनुस्मरणवर्त्मं ७ मुक्तिस्यास्त्रपासेनभक्तिमा
नां।निश्चित्यैवंनरादृष्ट्वालक्ष्मणंवाक्यमब्रवीत् ८ किमर्थंमागतो।सित्वंसीतांत्यक्काममप्रियां।नीतावाभ
रक्षसेर्जनकात्मजा ९ लक्ष्मणःप्रांजलिः प्राहसीतायादुर्वचोरुदन्।हालक्ष्मणेतिवचनंराक्षसोक्रूर
त्वहाकपसदृशंश्रुत्वामांगहेतिवाब्रवीत्।दुरंतासामयामोक्तादेविराक्षसभाषितं।नेरंरामस्यवक्तंस्व
स्मिते। इत्येवं साक्षिनास।ध्वीमपाप्रोवाचमांपुनःयदुक्तंदुर्वचोरामनवाक्यंपुरस्तुतत्सव ११
गममेनतत्रस्थानेनवानफलंतत्राहमनुष्यभावमिनिमक्तुक्तिरेवतत्फलमितिभावः ७ इतीतावेतिश्राव
पमेघमवस्थाप्राप्तेतिभावः ९ १० ११ मयासांचितामाशीर्वाचेत्यन्वयः यदुक्तंसीतयेति शेष ११

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रिनिकर्मधारयः २४ विविक्तेएकांते २५ २६ २७ एवमभिनिश्चित्यापिछित्वास्थितोह
२२ २३ म्रियमाणेनमेममेत्यप २४ पुनःस्पृशेत्यन्वयः येनस्पर्शेननेपरंयास्यामीत्यन्वयः २५
त्वायर्वनसन्निभं। रुधिरक्लेदपुर्दुष्टांसमांसमेदोमेथाब्रवीत २४ एवंवैभक्षयित्वानोजानकीं रु
क्तेतित्रसः पश्यहन्मिनिशाचरं २५ चापमानयशीघ्रमेवाणंसमनुद्रुतः २७ एवमेनत्रमुक्तमे
ुत्वारामवचनंजटायुःप्राहहीनवत् २८ मांनमारयभद्रंतेम्रियमाणंस्वकर्मणा। अहंजटायुस्तेभार्या
ुतः २७ एवमेनत्रयुक्तमेवम्भद्रारिविमर्दना।नस्पर्धाहनरश्रेष्ठंचापेछित्वाहंतेनहानितः २८ पतितोस्मि
णस्यस्यास्मिपश्यमांनछित्वाएधवोदीतं। कंठप्राणंररक्षाह २९ हत्वाम्मांसंस्पृशनरामोदुः खाश्रुदृतली
नयोक्रूहिमेभार्याकेननीतासुभानना। मत्कार्यार्थहतोसित्वमतोमेप्रियबांधवः ३१ जटायुःसन्नयोवाचो
समुद्यमन्।उवाचएनंलोकरामंराक्षसोभीमविक्रमः ३२ म्रियमाणेनमेनघ। परमात्मासिविष्णुस्त्वं मायामनुजरूपधरः
प्राणास्यस्यास्मिनेव्रतः ३३ रिक्षाहह्यौसिरामत्वंम्रियमाणेनमेनघ। परमात्मासिविष्णुस्त्वं मायामनुजरूपधरः
कालेपिदृष्ट्वात्वामुक्तोहरघुसत्तम। हत्वाभ्यांस्पृशमांरामपुनर्यास्यामितेपदं।तथेतिरामः पश्यर्षिः तद्गंपाणि
ततः प्राणान्परित्यज्यजटायुः पतितोभुवि २६ रामस्तमनुशोचित्वार्वधुवंत्सा श्रुलोचनः लक्ष्मणेनसमाना
प्रहरहर्तं ३७ स्नात्वाडुःखेनरामोपिलक्ष्मणेनसमन्वितः।हत्वावनेमृगंतत्रमांसंवेद्यान्समंनत ३८

स्त्रीवपएत्रमरावणाभमित्याश्रुर्यवा ३६ बंधुवरंशोचित्वा श्रमेनतिरश्रामपिप्रीत्यादाहोचित्स ॥ ६ एम
१९

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तयोर्मनासिनिवासोयस्यतगिरीवरधारिणं ॥ अयमेवकृष्णोमादृनिभावःहरिनैरभिरामंश्रभिरा
वर ४८ परगुणरिघुनुहमीर्ष्यारिहितेमानसंयेषां ५० ॥ अस्मितेनचवासेनरुचिरविकासिन
लरद्रनीलमणिःईशगुरोर्ब्रह्मण ५१ मयैकोपिरविरत्रैक्षनेकरवरावमेकोपित्वगुणभेरुद्धर्षा
नोनिवासंशिविरधारिणमाहितानिएमं। सुखरहनुजेंद्रसेवितांघ्रिंसुरवररघुनायकंश्रपद्ये ४८ परध्व
परगुणभूतिघुनुहमानसाःसुसेव्यंरघुवरमंबुजलोचनंश्रपद्ये ५० स्मितरुचिरविकासितानना ॥ ॥
नीलनीलं।सितजलरुहचारुनेत्रशोभंरघुपतिमिशगुरोर्ब्रह्मण्यंश्रपद्ये ५१ हरिकमलजसंभुरूपमेरास्वमि
रत्रयानुरक्तःरविरिवजल ५२ रुरिनीरपात्रैक्षमरयतिस्तुनिपात्रमीशमीड ५२ नितपतिशतकोटिसदृशं
वरभावनाविदूरं।यतिपतिहृदयेसदाविभांतंरघुपतिब्रह्मनिहरंश्रमुंश्रपद्ये ५३ इमेवंस्तुवतस्तस्यशसन्नोभद्रघ
वाचगद्य भद्रंतेममविप्रोऽरंपदं ५४ शृणोतिनित्यरंसोत्रलिखेद्वानियतः पठेन्नासपातिममसारूप्यमरणेम
नेन ५५ इतिरघवमाक्षिनंतरामश्रुतवानहर्षसमाकुलोद्विजः।रघुनंदनसाम्यमा।स्थितःप्रयोब्रह्मसदृशि
तंपदं ५६ इतिश्रीमदध्यात्मरामायणेउमामहेश्वरसंवादे श्रारण्यकांडे श्रष्टमसर्गः ८

मरपतिशिवस्तस्यस्तुतिपात्रंनस्तुतिविषयरित्यर्थः ५२ नितपतिः कामस्तनोपिशतकोटिगुणासदृशं गंगस्य
सहिनानाब्राह्मणंतहोचरांतत्रोक्तप्रकारयाभावनयाश्रविदूरंस्थमितिभावनयानरेवाहपतिपत्नीत्यादि ५३ ५४
५५ ब्रह्मसदृशिनंतपदंवैकुंठं ५६ इतिश्रीमदध्यात्मरामायणटीकायांश्रारण्यकांडेश्रष्टमोध्यायः ८

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वनः खंसमाश्रित्य अभिनीय १ अद्भुतसमाकारः अत्यर्थाकृतिः महाकायसमः २ आष्टौमासापरावतौ ३ ४ ५
तौ ६ नोऽन्यावा ७ द्विधावस्यर्थः आर्षमेकवचनं ८ महाऽऽदरसमर्थोलोकेभलोकेकृतः असंभावितोवेदनया

क्ष्मणोनजगामविपिनांतरं पुनर्खंसमाश्रित्य सीतान्वेषणतत्परः १ तत्राद्भुतसमाकारोराक्षसः प्रत्यदृश्यत वक्षसेव्य
क्षस्युरसि वितर्जितः २ वाहूयोजनप्रत्रेणाआष्टौतौतस्यराक्षसः कबंधोनामदैत्येऽः सर्वसत्वविहिंसकः ३ तस्यास्यौ
ावंतौरामलक्ष्मणौ ४शतुर्निगमत्वंतवाहुपरिवेष्टितौ ४ रामः प्रोवाचविहसन्नपलक्ष्मणंराक्षसंस्थिरः परवि
यस्वक्षसिवातनं ५ वाहुभ्यांलभतेयद्यत्तद्रक्षन्तिष्ठतो ध्रुवं आवामेतयावा कोर्मध्येमकस्थितौ ध्रुवं ६ गं
गगोर्भेदयतेरघुनंदन किकर्त्तव्यमितोस्माभिरिदानीं भक्ष्यतेत्वनौ। ७ लक्ष्मणात्तमुवाचेदं किंविचारेणराघव
कैकमस्यग्रेछिंधारक्षोभुजौध्रुवं ८ तथेतिरामः खड्गेनभुजंदक्षिणमाच्छिनत्। तथैवलक्ष्मणोवामंचिच्छेदभुज
ततोतिविस्मितोरैस्यकोयुवांसुरपुंगवौ। प्रब्रूहिछिंदकोलोकेरिदेवेवुवाकृतः १० ततोब्रवीत्सचेवरामो
नः अयोध्याधिपतिः श्रीमान्राजारथरथोमहान् ११ एषोहंतस्यपुत्रोसौभ्रातामेलक्ष्मणः सुधीः ममभा
र्यात्रैलोक्यसंदरी १२ आवांमृगययायातौतदाकेनापिराक्षसा नीतासीताविचिन्वंतौ वागतौघोरकान
ष्टितावत्रतवप्राणारिरक्षया छिन्नौतवभुजौत्वंदकोवाविकटरूपधक् १४

ानसमावितोतघुवाकाविस्मयंराक्षसः ११ अरुणप्रतस्यपुत्रस्यन्वयः १२ मृगययामृगपो
तासीताविचिन्वतावित्यन्वयः १३ अत्रभवाहुभ्यांवेष्टितौज्ञातौप्राणारिरक्षयात्वभुजौछिन्नौस
इत्तामुक्ताहतोष्टतित्वदकृति १४

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वध्यत्वलब्धमयेति शेष १६ १७ १८ नेनयहानेवाहुच्छिद्येनशापाद्धिनिर्मुक्तोभविष्यसी
दितिरुवाचननुप्रास्यनंतरमितिशेषः २१ तएवज्रेणतांडनेशिरः कुक्षिंगतपादेवगौतौनष्टाविम
हमरिणमत्वमागतौसिममंतिकं। पुरागंधर्वराजोहंरूपयौवनदर्पितः २२ विचरन्लोकमखिलंसर्व
साग्रहणोत्लब्धमवध्यत्वंवरंददौमम १६ अहंवक्रमुनिंदृष्ट्वाकदाचिद्रहसिंपुरा। कृतोसावाहुकृष्ट्वांस
अहंवक्रः पुनः प्राहंवरितोमेरयाबलः। शापस्यांतंत्वमेप्राप्यनवस्त्रीघोनिजप्रभः १९ त्रेतायुगेरामरूपी
रामः स्वयं। आगमिष्यतिनेवाहुच्छिद्येतेयोजनायतौ १८ तेनशापाद्धिनिर्मुक्तोभविष्यसिमथापुरा।इति
दत्वाराक्षसींतनुमात्मनः २० कदाचिदेवराजोत्रंभ्रंकंमहाबलं। सोपिवज्रेणमांरामशिरोरेशोभनाउयत्
शिरोगंतकुक्षिपादौचरघुनंदन। ब्रह्मदत्तवरान्मत्तुनाभून्मेवज्रताडनात् २२ मुखाभावेकथंजीवेद्यामित्यमरा
कच्छ सर्वेरयाविष्णोमोविलोक्यास्यवर्जितं २३ ततोमांप्राहमघवाजठरेतेमुखंभवेत्। वाहूतेछेदनायामोभवि
व्रज २४ इत्युक्त्वावसंतिसंवाहूम्यांवनगोचरान्। भक्षयाम्यधुनावाहूवंडितोमेत्वयानघ २५ इतिः परंमा
निक्षिप्याग्नीधनावत्ते। अग्निनादह्यमानोहंत्वयारघुकुलोत्तम २६ सर्वरूपमनुप्राप्यभार्यामार्गेवलोकिते।
नश्यमेनाशुश्वभ्रंनिर्मायतत्रते २७ निक्षिप्यप्राग्रहत्काहेतोरहंसुस्थितः कंदर्पसदृशाकारः सर्वाभ
रणभूषितः २८
२३ ततोव्रजेतिउरुम्यामेवरिगन्तिनिशेष २४ वाहुम्यामग्रहीत्तेतिशेषः २५ श्वभ्रात्सेगर्त्तोपरिभागेअग्नीध
नुयुक्तेधनावत्तेभार्यामार्गभार्यालाभोपायं २७ ततोरेहानदग्धमानोहरितृप्तर्थः कदर्पसदृशपुरुषः उत्थि
तहत्यच २८

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[illegible] अत्यारूढात् अनंतदेशपरिछेदं अनाद्यंतं अद्वयतरहितं तेनतत्कालपरिछेदशून्यत्व मुक्तमनोवाचामिति यतोवाचो निव
र्तन्ते अप्राप्यमनसा सहेति श्रुतेः ३० देहत्रयविलक्षणपंचकोशस्थूलसूक्ष्मकारणविलक्षणाद्वयपंचकैवल्यज्ञानरूपतेसूक्ष्मरूपतरत्व
मुक्तं भिन्नेषु यस्तरतम्यवशेनजडेषु यतोहरूपजगज्जडरूपत्वादित्यनुमानेनसच्चिदेवविलक्षणत्वस्य दुरभिमानसत्वहेतौप्रसक्षितः व
र्तमानत्वात् तत्तोभिन्नमनात्मत्वाकथज्ञानीयादित्यर्थः ३१ बुद्धिश्चित्तंतच्चात्मामन आत्मप्रतिबिंबसंयोरैक्यभेदानवभास

शिरांकृत्वासाष्टांगं प्रणिपत्यच कृतांजलिरुवाचेदं भक्तिगद्गदयागिरा ३२ गंधर्वउवाच श्रोतुमुत्सहतेमेद्य मनोवा
ग्भ्यामगोचरं ३० सूक्ष्मंतेरूपमव्यक्तंदेहत्रयविलक्षणाद्वयपंचकैवल्यज्ञानरूपं सूक्ष्मतरंसर्वदृश्यजडेषु
मात्मानंविजानीयाच्छ्रुतिरिक्तंमनःप्रभो ३१ बुध्यात्माभासयोरैक्यंजीवस्यत्वभिधीयतेबुध्यादिसाक्षीत्वत्रैवत
यथेविल ३२ आरोप्यतेत्वयाब्रह्मन्निर्विकारेविलात्मनि हिरण्यगर्भंतेसूक्ष्मंदेहंस्थूलंविराट्स्मृत ३३ भावेना
सूक्ष्मंतेध्यानमंगलं भूतंभव्यंभविष्यंसर्वमेवेदंदृश्यतेजगत् ३४ ॥ ७ ॥ ७

[illegible]रीत्याजडरूपानात्मा स्त्रीअंतर्यामीब्रह्मेवशुद्धंचैतन्यमयंनिर्विशेषेबाह्यतोरागोचरेतस्मिन्निरमखिलजगत् ३२
[illegible]रेत्यधिक्षारोप्यतेहिरण्यगर्भः सूक्ष्मदेहःसकललिंगदेहःसमष्टिरूपत्वात्तस्येतिभावः सकलस्थूलसमष्टि
[illegible]ध्यानंगलंसर्वमेवप्रपंचस्तेसूक्ष्मभावनादियथाहरपुरीकादौछेद्यमितियावत् यद्विषयभावनायादि
[illegible]परार्थज्ञानभवतीत्याहभूतमित्यादिभव्यंसर्वंसाम ३४ ॥ ७ ॥ ७ ॥

ष

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रहाविसन्वयःतडरूपनैशवीप्रत्नस्फुम्प्रणाम्यनिवेश्यभुशविधेरारक्षालनस्नात्वातत्तोपपापनाशनं शिरसाधार्य्यपीत्वा
रथार्चयत फलानिच सुपक्वानिमलानिमधुराणिच स्वयमास्वाद्यमाधुर्यपरीक्ष्यच।पश्चात्तिवेद्यरामरावणाग्रहठत्रे
स्वाद्यकाकुस्थस्तस्मैमुक्तिपरांददौ इति ९ १० तेषामृष्यमूकस्थंशोकुर्वतीमहसम्मतइयतेषासमीपेस्थित ११ वहुवर्षसह
स्रोत्थितागतास्तेऽस्मद्दानामित्यारिरामिष्यतः स्तेत्वमत्रैवसमाहितश्चेतिमामब्रुवन् १२ १३ आगमिष्यतिश्रत्राघ्रमेइति
तकल्याणीद्दोरामायभक्तित्तः पादौसंप्रक्षकुसमैः सुगंधैः सानुलेपनैः ९ कृताञ्जलिर्वाक्यमब्रवीत् १० अत्राश्रमेरघुश्रेष्ठसुपविष्टसहानुजं शबरीभक्ति
गिरतास्तेब्रुवन्तः ५२ गमिष्यंतोब्रुवन्नात्रैवसात्रैवसमाहिता १२ रामोदाशरथिर्जातःपरमात्मासनातनः रक्षसांनाशनार्थाय
रणंरक्षणायच १३ आगमिष्यतिचैकाग्र्यानिष्ठास्थिराभव इदानींचित्रकूटाद्रावाश्रमेवसतिप्रभुः यावद्रामंनंतसता
वरंदत्त्वैवंराघवेश्वरेहंयास्यितत्सदं १५ तथैवाकरवंरामत्वय्यानेकपरायणा प्रतीक्ष्यागमनंतेघसफलंयुक्तभाषिते १६
तेरामगुरुणानपिनहियोषिन्मठप्रवेशनंतन्हीनजातिसमुद्भवा १७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

यथाभवतितथाविघ्नयोत्तरसंचारहितमितियावत्ततस्थानंतिरात्रंश्रीरामवेत्यर्थः तेषांगमनकालमाह इदानीमितिद्वयु
१४ १५ तेत्रागमप्रतीक्ष्यस्थितास्तंप्रतिवयंघाणुरूपैरकृतथाकरवतत्रेयुक्तभाषितरामोत्रायास्तीतेतत्रघसफलं
यस्मद्गुरुणामपिनजातंहीप्रवेशयात्मनश्रहयोषितस्तेनसर्वथामानर्हत्वेतत्रापिहीनजातेरुद्भवाद्रासनदासे
रस्माविद्यासीत्वेनाधिकारः साक्षात्परास्तुतुतरामनामाधिकारः १७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[illegible]नापसमनोवाक्कगोचरत्वमेमयाकथंस्यादितिप्रश्नः स्तोतुमिच्छरिर्विनयः १९ पुंस्त्वस्त्रीत्वकृतोविशेषो
यंनित्यताविशेषावानमद्भजनेकारणंकिंतुभक्तिरवनतुसोत्रलक्षणास्यैवाधिकारइत्यर्थः २० नेश्वरोपपा
दकाध्ययनकर्मभिर्वेदाध्ययनेनवेदोक्तकर्मानुष्ठानेनश्रोत्यर्थः २१ मत्कथालापमः मद्गुणसंविधालापइत्यर्थः

रामरामानोशतसंस्तोत्तरस्वरा रामीत्वेनाधिकारोस्तिकुतः साभात्तत्तवैवहि १८ कथंरामाद्यमेद्दृस्त्वमनोवा
स्तोतुनज्ञानेदेवेशकिंकरोमिप्रसीदमे श्रीरामोवाच पुंस्त्वस्त्रीत्वेविशेषोवाजातिनामाश्रमादयः नकारणमद्भज
रेवहिकारणं २० यद्दानतपोभिर्वावेदाध्ययनकर्मभिः नेवंद्दमंद्दरा क्वेप्रद्भक्तिर्विसुखेःसदा २१ तस्माद्भामिति
मद्दस्मेरंभक्तिसाधनंसतांसगतिरेवात्रसाधनंप्रथमंस्मृतं २२ द्वितीयंमत्कथालापस्तृतीयंमद्गुणोरणं आत्मा
दृचमाचतुर्थंसाधनंभवेत् २३ आचार्योपासनंभद्रेमद्गुध्यानायदासदा पंचमंगुणशीलत्वंयमादिनियमादि

-च २४

रामद्गुणकीर्त्तनंयद्वचसामन्त्रतिपादकंवचसाऽपतिष्ठद्गुणाधारमात्मतत्त्व श्रवणायश्रवणेनमद्गुध्यानं श्रवणध्या
नायश्रीलतागुणविषयेस्मरणंकीर्त्तनंप्रवृत्तिः यमादिअहिंसास्तेयब्रह्मचर्यापरिग्रहायमाः आदिनाऽऽसनप्राणायाम
नियमादिसोचसंतोषतपः स्वाध्यायेश्वरप्रणिधानानियमाः मनआदिनाधारणाध्यानसमाधयः २५ ॥ २३

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ना धनंततोभक्तिरास्तोमुक्तिरित्यन्वयः ३१ ततोमद्दर्शनात्तत्रस्मादेवमदर्शनादिहसर्थः ३२ ३३ सर्वज्ञानासीत्स
शेषणंसर्वैतिनियम्यकुसेनलोकाननुस्मरतोसीतिज्ञानेशनिशेषः ३४ ततोपनस्त्वलोकानुनस्मरतमनरमर्थः ३५

ततोभक्तिर्मुक्तिरेवसनिश्चिते। यस्मान्मद्भक्तियुक्तात्वंततोहंत्वामुपस्थिता ३१ ततोमद्दर्शनान्मुक्तिस्तवनास्म
ः। यदिनानासिमेब्रूहिसीताकमललोचना ३२ कुत्रास्तेकेनवासीनाप्रियामेप्रियदर्शना ३३ शवरीत्ववा
सिक्षसर्वतस्वर्वत्वंविश्वभावन। तथापिपृच्छसेवन्मांलोकाननुस्मरनः प्रभो ३४ ततोहमपि धास्यामिसीता
नास्थिता ।एवमेनद्यनासीनालंकार्यांवर्त्तनेधुना ३५ ततःसमीक्षेरामस्तेपंपानामसरोवरं। ऋष्यमूकगि
ानत्समीपेयेमहानगः ३६ चतुर्भिर्मंत्रिभिःसार्धंसुग्रीवोवानराधिपः।मीनमीनःसहानत्रनिहतस्तुलविक्रमः
ालिनश्चभयाद्भ्रातुस्तरागम्यमर्षेर्भयात्। वालिनस्तत्रगच्छत्वंतेनसख्यंकुरुप्रभो ३८ सुग्रीवेणससर्वंने
कार्यसंवारयिष्यति। अहमग्निंप्रवेक्ष्यामितवाग्रेरघुनंदन ३९

ष्याहतनरनि ३६ भीतभीतः मीनेभ्योपि अतिभीतरत्यर्थः ३७ कस्मममादेवमीनस्तत्राहवालिनरनिभ्रातु
सर्थः ननुतत्रवासेनकथमभयमत आहऋष्यमूकेति वालिनोऽगम्यएकषचार्थो वाल्मिकिनासविस्त
ग्रीवेणसख्यंतेनसुग्रीवेणसख्यंकुरुतस्मादिवपूर्वत्वात्तेनसख्यंसुलभमनुवालिनिभावः ३८ ३९

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[illegible]उपासकाचतुर्थासनंतेऽङ्गसांगंतर्त्तन्मंत्रकल्पोक्तागसहितं २५ अधिकामंत्रोप्यधिकेत्यर्थः पुत्रदारस्वपितृरि
[illegible]धरत्वादितिभावः मन्वतिः सर्वांतर्यामीभगवानितिसर्वभगवद्विवर्त्तइतिवामतिः विरागित्वद्वैराग्यप्रागेवरिरंयनियहः

[illegible]नेतिसंषष्ठसाधनमीरितं प्रथमंमंत्रोयासकृत्वंसांगंसप्तप्रजप्यते मद्भक्तोषष्ठिकाप्रजासर्वभूतेषुमतिःवाह्यार्थेषु
[illegible]मारिसहितंतथा २६ अष्टमंनवमंतत्वंविचारोमप्रभामिति एवंनवविधंभक्तिसाधनंयस्मकस्मवा २७ स्त्रियो
[illegible]त्रस्मादितिर्यथोनिगतस्मवाभक्तिः संजायतेप्रेमलक्षराश्रुभलक्षणो २८ भक्तौसंजातमात्रायांमत्तत्वानुभ
[illegible]मनुभवसिद्धस्मुक्तिस्तत्रैवजन्मनि २९ स्मात्तस्मात्कारणाभक्तिर्मोक्षस्येतिसुनिश्चितं प्रथमेसाधनंयस्मद्वेत्तस्म
[illegible]क्रमेरातु ३०

[illegible]रियनियहरूपोरुप्रः ३६ ममतत्वविचारः स्वस्मतत्वचमुखत्रलनविचारः तत्वमस्मादिवाक्यतः २७ यस्मकंयद्वेत्तस्मैवप्रय
[illegible]यस्मैतत्रवविधसाधनंजायतेतस्मप्रमलक्षराभक्तिः संजायतेतस्माद्यभरात्भवात्वमानप्रपत्तिस्मैवमिछाप्रेम २८ मोक्ष
[illegible]स्मैतित्तीयासमासः मुक्तिः स्मादित्यन्वयः २९ ३० ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रंपरंब्रह्मलोक ५० अविद्याकृतबंधनंसंसार ५१ विशेषेसामान्यमनर्थांतरंस्मृतिकितिश्रीरामेप्रसन्नेकिंदुर्लभमत्रैवविशेषसा
रकथनाह यदधमजन्माशावर्यंपिरामेप्रसन्नेमुक्तियाप ५२ मुक्तियांतीतिकिंपुनर्वक्तव्यमित्यन्वयः यतस्तद्भक्तिर्मुक्तिरेवश्रुतेनरू
पेणस्मामुक्तिजनकत्वमवयति ५३ यतोरामचंद्रस्यभक्तिदात्रतारामस्कामदुघचरणपद्मयुगलसवध्यतद्विषयेभ्युत्सुकात्र

तिः श्रीराजेंद्रयावद्ब्रह्मकल्पेवरं यास्मिन्भावनरामतवविस्मो-परंपरे ५० इतिरामंसमामंत्रप्रविवेशहुताशनं क्षणान्निर्ध
कलमविद्याकृतबंधनं ५१ रामप्रसादश्चवरंमोक्षप्राप्तिर्दुर्लभं किंदुर्लभंजगन्नाथेश्रीरामेभक्तवत्सले ५२ प्रसन्नेऽधमज
वेशवरीमुक्तिमापसा किंपुनर्प्रह्लादाद्यमुख्याः पुराणाश्रीरामचिंतकाः मुक्तियांतितिनद्भक्तिर्मुक्तिरेवन संशयः ५३ भक्तिर्मु
क्तिप्रदायिनीभगवतः श्रीरामचंद्रस्यश्लोकाःकामदुघांघ्रिपद्मयुगलंसेवध्वमत्युत्सुकाः नानाज्ञानविशेषमंत्रविततिंत्यक्त्वा
श्रीरामंस्मरा मनुस्मरारिहृदयेभांतंभजध्वंबुधाः ५४ इतिश्रीमदध्यात्मरामायणेऽमामहेश्वरसंवादेश्रारण्यकांडेश्रीराम-
कांडेरामोध्यात्मखेसर्गाद्विपंचपरिभिमा पंचशतानिश्लोकाः षायहराः पार्वतीशोक्ता इत्यारण्यकांडः समाप्तं

तः तत्रकारंअज्ञानविशेषंभवताज्ञानमेवतन्मूलसंसारमेवतन्निकांमंत्रविततिंमंत्रसमूहंत्यक्त्वाश्रीरामतिश्रीयेनराम राम
रेतिमरामरामहृदयेभांतंस्मरारिशिव ५४ इतिश्रीमत्सकलराजविद्यराजसमर्थेत्यारितरावलीविराजमानस्य २५
रामवर्मणात्मतावध्यात्मरामायणेश्रारण्यकांडेश्रीरामः सर्गः समाप्तः ॥ रामराम॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अरण्यकाण्डसम्पूर्ण

३५

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[OrderDescription]
,CREATED=15.07.20 15:02
,TRANSFERRED=2020/07/15 at 15:09:42
,PAGES=51
,TYPE=STD
,NAME=S0003331
,Book Name=M-2710-ADHYATAM RAMAYAN ARNAYKAND
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection